

H A D T Ö R T É N E T I
KINCSTÁR

Válogatás a 100 éves
Hadtörténeti Intézet és Múzeum
gyűjteményeiből

Kiadja a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum

Felelős kiadó:

Dr. Kovács Vilmos ezredes, parancsnok

Szerkesztette:

Sallay Gergely Pál – Závodi Szilvia

A műtárgyakat válogatta:

Kreutzer Andrea, Sallay Gergely Pál,
Szoleczky Emese

A kötetben szereplő fényképeket

Szikits Péter készítette

A tárgyleírásokat Bálint Ferenc, Bán Attila,

Gondos László, Hatala András, Jamrich Viktor,
Jankó Annamária, Kemény Krisztián, Kónya Béla,
Kreutzer Andrea, Lukács Fanni, Polgár Balázs,
Sallay Gergely Pál, Szatmári András, Szántó Nóra,
Szoleczky Emese, Tóth Orsolya, Törös István,
Závodi Szilvia készítette

A kötet létrehozásában közreműködött

Baczoni Tamás, Illés András, Illésfalvi Péter,
Rozsnyói Éva, Soós Péter

A címlapon a császári és királyi 32. gyalogezred

ezreddobosi díszbotja (1815), a hátsó borítón

Gusto Priorato: A szatmári vár és a város

(Szatmárnémeti) alaprajza (1670) látható.

Minden jog fenntartva, beleértve bármely típusú
sokszorosítás, utánnomás, számítógépes
adatfeldolgozás jogát, az egyes részleteket illetően is.

© HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2019

ISBN 978-963-7097-96-6

A kötetet és a borítót tervezte: Szabó Emese

A kötetet nyomtatta: Pethő Nyomda

„HADTÖRTÉNETI KINCSTÁR”

Válogatás a 100 éves Hadtörténeti Intézet és Múzeum gyűjteményeiből

Egy évszázados fennállás alatt igen sokat változik, alakul egy gyűjtemény.

Gyűjtőkörünk a militaria hungarica, azaz a magyar vonatkozású hadtörténelmi emlékek, tárgyak, dokumentumok, amelyek évezreden túlnyúló sokszínű hadimúltunkhoz s a mindenkori magyar haderő történetéhez kapcsolódnak, betekintést engedve annak ünnepeibe és hétköznapjaiba.

Fennállásunk alatt egyaránt gyűjteményünk részei lettek híres emberek relikviái és mára már elfeledett személyekhez, családokhoz kapcsolódó, ereklyeként őrzött apróságok. Bekerülésük előtt-után sokuknak gyakran hányatott sors jutott osztályrészül. Nem feledhetjük azt sem, hogy a tárgyak mögött emberi sorsok sejlének fel: mindazoké, akik megalkották, használták, megőrizték őket.

Gyarapították kollekciónkat adományok, nagy összegű vásárlások, cserék, hivatalos átadások – utóbbiak során sokszor több száz darabos műtárgy- vagy irategyüttesek kerültek a megőrzés, bemutatás, kutatás, feldolgozás szándékával birtokunkba.

Intézményünk kincseit különböző közgyűjtemény-típusok: múzeum, levéltár, térképtár, könyvtár óvják.

A jellegük, tartalmuk alapján különböző tárukban őrzött emlékek legjavából mutat válogatást e kincsestár, az olvasó elé tárva – nem feltétlenül anyagi érték, hanem – a különlegesség, a szépség, a ritkaság vagy a Hadtörténeti múltja szempontjából kiemelendő kulturális javainkat. Mint minden válogatás, ez is szubjektív. A színes egyveleg jól tükrözi sokrétű gyűjtőkörünket, gazdagodásunk stációit, a tárgyak méret, anyag, minőség és állapot szerinti változatosságát.

Gyűjteményi kurátoraink közül néhányan jellegzetességeinkből válogattak, mások egy-egy tárgyra vagy tárgycsoportra fókuszálva szándékoznak az olvasót gyönyörködtetni. Az állandó kiállításokban megtekinthető többi tárgyunk sem kevésbé értékes vagy érdekes, de szem előtt tartottuk, hogy e válogatást a történeti bemutatónk csonkítása nélkül tárhassuk az érdeklődők elé.

1.
FRANCIA
ACÉLKRYSTÁLYOS SPÁDÉ,
18. század utolsó negyede

2.
A GALÍCIAI KIRÁLYI
NEMESI TESTŐRSÉG
SZABLYÁJA,
1782–1791

3.
FUTAKI HADIK ANDRÁS GRÓF, TÁBORNAGY
SZABLYÁJA HÜVELLYEL,
1774–1790

4.
BALKÁNI JATAGÁN
HÜVELLYEL,
19. század eleje

5.
OSZTRÁK–MAGYAR
GYERMEK MÉRETŰ
1861 M GYALOGTISZTI
SZABLYA HÜVELLYEL,
19–20. század fordulója

6.
KLAPKA GYÖRGY
HONVÉD VEZÉRŐRNAGY
TÖRÖKÖS DÍSZSZABLYÁJA
HÜVELLYEL,
19. század közepe

7.
SIMONYI JÓZSEF BÁRÓ,
EZREDES SZABLYÁJA
HÜVELLYEL,
19. század első negyede

8.
LÓFŐ NAGYBACZONI
NAGY VILMOS
1861 M GYALOGTISZTI
SZABLYÁJA HÜVELLYEL,
1915

9.
KISZELA KÁROLY MŰHELYÉBEN KÉSZÜLT
CSAPPANTYÚS PÁRBAJPISZTOLY-KÉSZLET DÍSZDOBOZBAN,
19. század közepe

10.
TAKÁCS KÁROLY ALEZREDES
.22-ES WALTHER OLYMPIA
SPORTPISZTOLYA

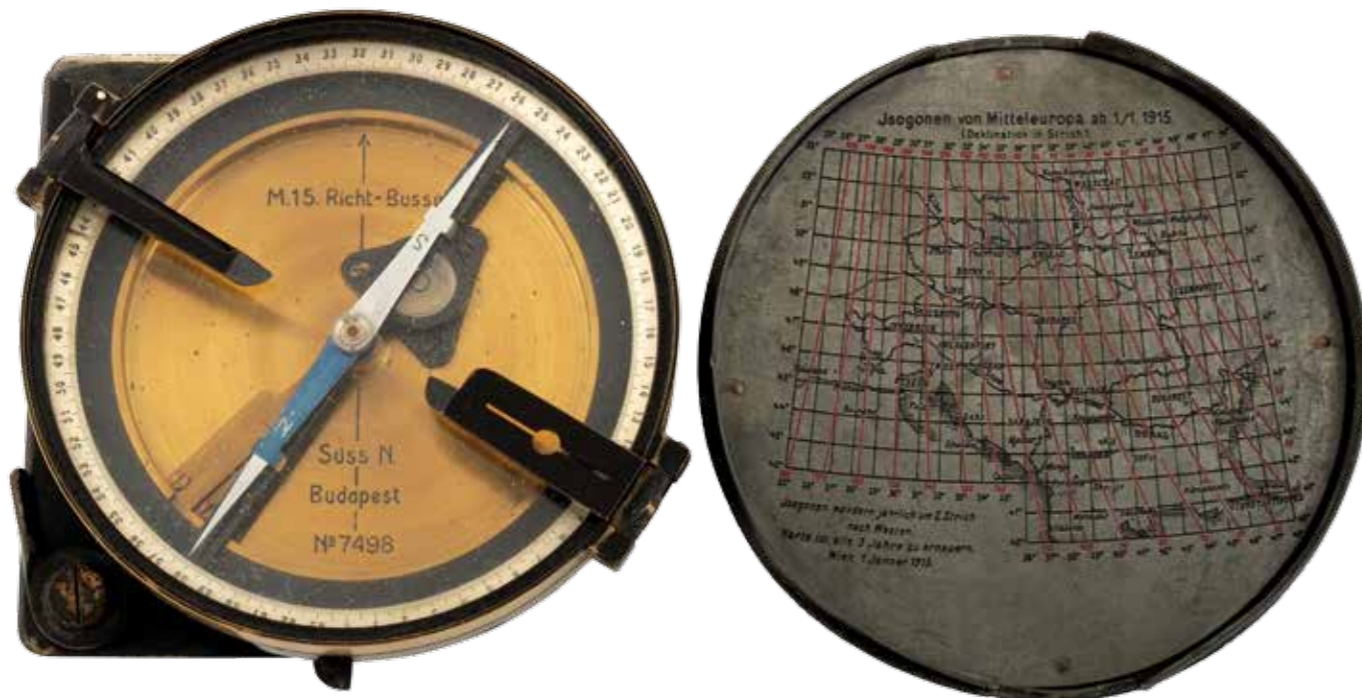

11.
MAGYAR 9 MM-ES
KÍSÉRLETI
ALUMÍNIUMTOKOS
GÉPPISZTOLY

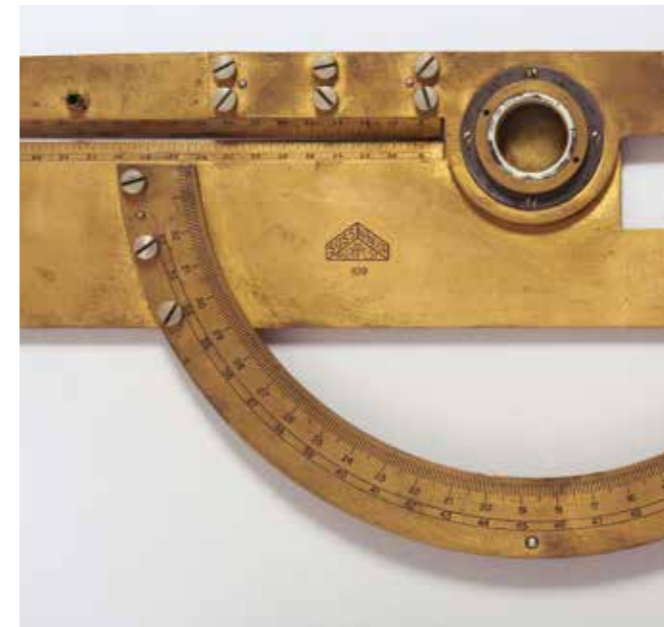

12.
NÉMET 50 CM-ES KALIBERŰ G6AV* TORPEDÓ

13.
1915 M ÜTEGSZÖGMÉRŐ

14.
TŰZÉRSÉGI SZÖGFELRAKÓ,
első világháború

15.
ENIGMA H29 (ENIGMA II)
REJTJELEZŐGÉP

18–24.
A MÁRIA TERÉZIA KATONAI REND JELVÉNYEI

19.
A MÁRIA TERÉZIA KATONAI REND
PARANCSNOKI KERESZTJE,
első világháború

25.
A MÁRIA TERÉZIA KATONAI REND
100 ÉVES FENNÁLLÁSÁNAK
ARANY EMLÉKÉRME,
1857

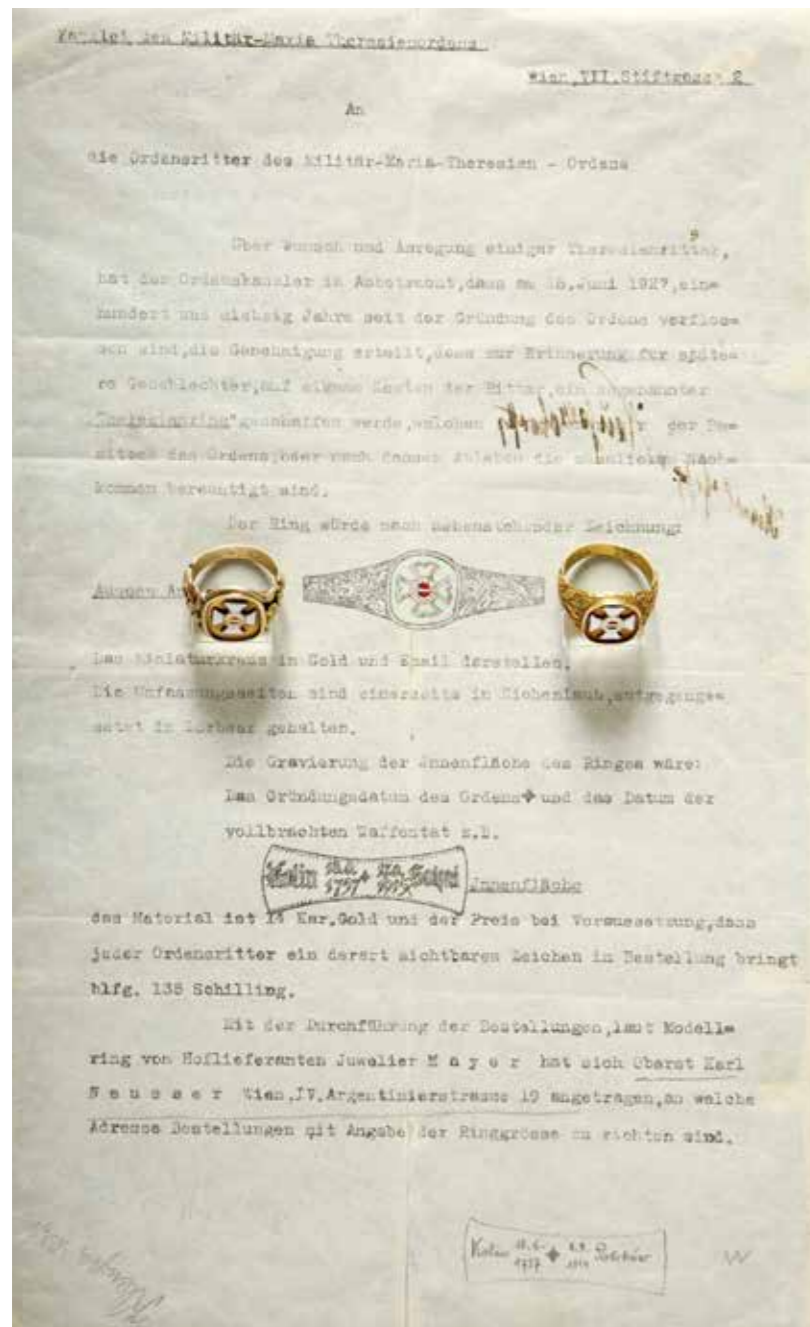
26.
A MÁRIA TERÉZIA KATONAI REND
100 ÉVES FENNÁLLÁSÁNAK
ÓN EMLÉKÉRME,
1857

27.
A MÁRIA TERÉZIA
KATONAI REND
„TERÉZIA GYŰRŰJE”,
1927–1928

28.
 A MÁRIA TERÉZIA
 KATONAI REND
 KANCELLÁRIÁJÁNAK
 NÉMET NYELVŰ
 KÖRLEVELE,
 Bécs, 1927. október

29.
 A MÁRIA TERÉZIA
 KATONAI REND
 „TERÉZIA GYÜRŰJE”,
 1927–1928

30.
MAGYAR CÍMERREL DÍSZÍTETT TARSOLY,
1790

31.
A HANNOVERI GÁRDA
HUSZÁREZRED
VÁLLSZÍJAS TISZTI
TÖLTÉNYTÁSKÁJA,
1860-as évek

32.
HONVÉD HUSZÁRTISZTI VÁLLSZÍJAS TÖLTÉNYTÁSKA,
1848-1849

33.
GRÁNÁTOS TISZTI KUCSMA HOMLOKLEMEZE,
1804

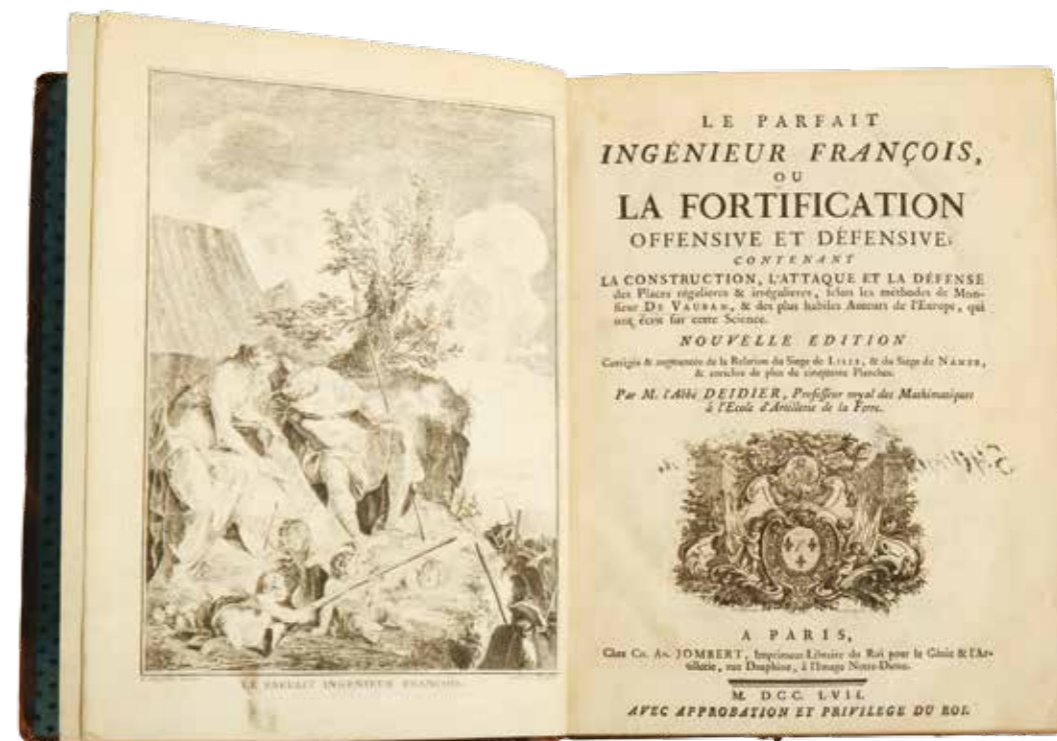

34.
A SPANYOL 20. LOVASEZRED, A „PÁVIAI HUSZÁROK”
TISZTI ZUBBONYA, GYERMEKMÉRETBEN

35–41.
A KÖNYVGYŰJTEMÉNY MUZEÁLIS KÖTETEI

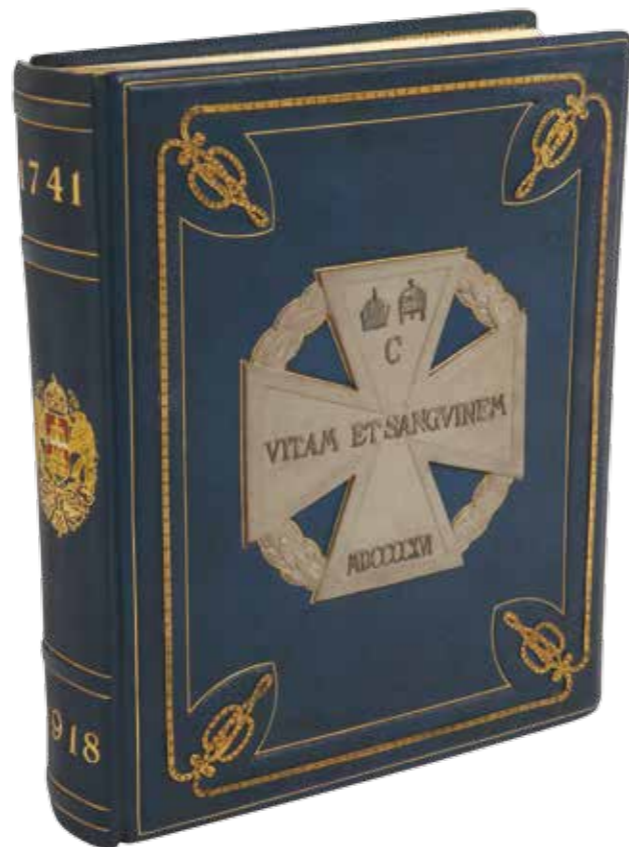

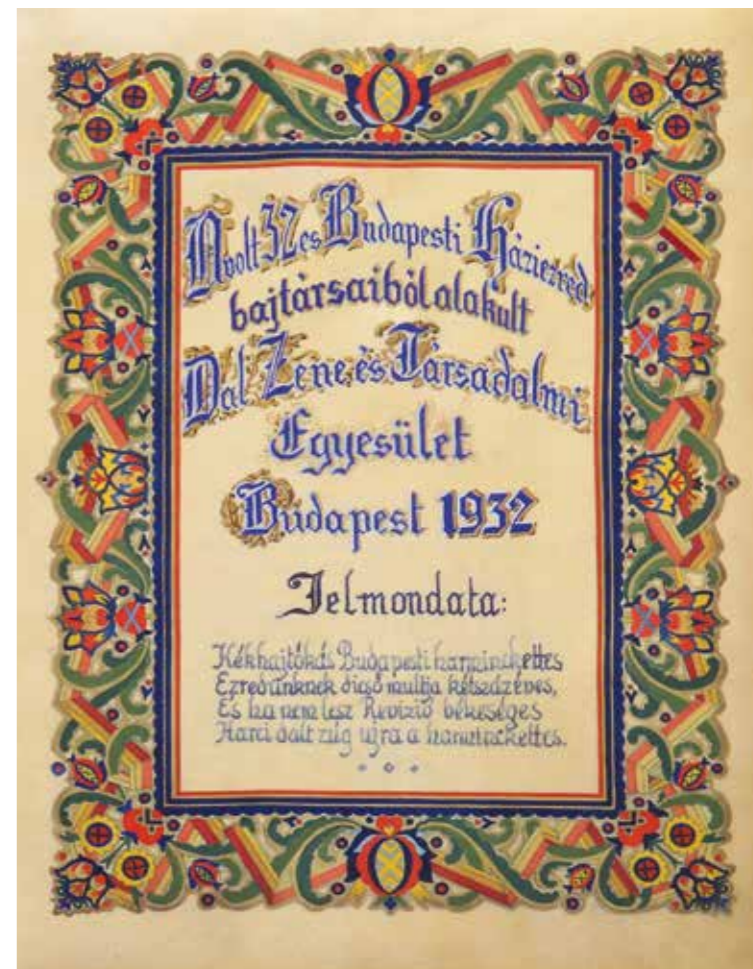

42.
FUTAKI HADIK ANDRÁS
GRÓF PECSÉTNYOMÓJA,
1760-as évek

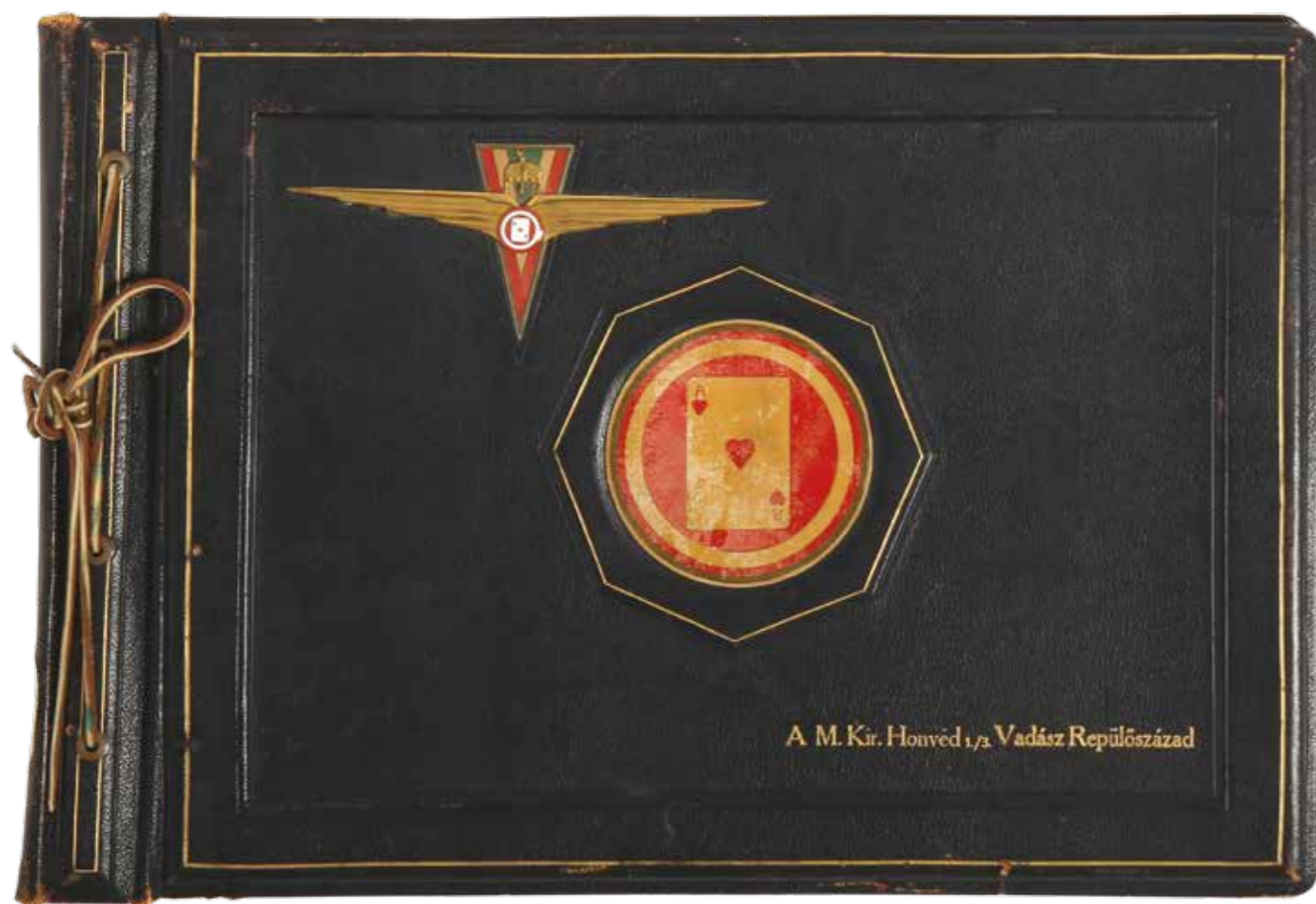

43.
A CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI
32. „MÁRIA TERÉZIA” GYALOGEZRED
BAJTÁRSI EGYESÜLETÉNEK DÍSZALBUMA,
1932

44.
A MAGYAR KIRÁLYI 1/3. HONVÉD „KÖR ÁSZ” VADÁSZREPÜLŐ SZÁZAD FOTÓALBUMA,
1936–1939

45.

A CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI 86. GYALOGEZRED FELSZERELÉSÉT
ÉS EGYENRUHÁZATÁT BEMUTATÓ FOTÓALBUM.

Szarajevó, 1898

46.

A CSÁSZÁRI-KIRÁLYI 5. HUSZÁREZRED ZÁSZLAJA
ÉS ZÁSZLÓSZALAGJA (GYÖRGY RÉGENSHERCEG),
1815

47.

A JÁSZ-KUN HUSZÁREZRED LOVASSÁGI ZÁSZLAJA,
1770 körül

48.
A CSÁSZÁRI-KIRÁLYI 60. (WASA) GYALOGEZRED
ZÁSZLÓSZALAGJA,
1835

49.
A CSÁSZÁRI-KIRÁLYI 2. HUSZÁREZRED
ZÁSZLÓSZALAGJA,
1850

50.
A CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI
60. GYALOGEZRED
ZÁSZLÓSZÖG-BEVERŐ KALAPÁCSA,
1898

51.
A MAGYAR KIRÁLYI DUNATEMESKÖZI 85. HONVÉD ZÁSZLÓALJ ZÁSZLÓSZÖG-BEVERŐ KALAPÁCSA,
1878

52.
A MAGYAR KIRÁLYI 18. HONVÉD ZÁSZLÓALJ ZÁSZLÓSZÖG-BEVERŐ KALAPÁCSA,
1871

53.
ZÁSZLÓSZÖGEK
a 19–20. század fordulójáról

54.
ZÁSZLÓSZÖGEK
a 20. század első feléből

55.
AZ ORSZÁGOS HADSEGÉLYEZŐ BIZOTTSÁG ÁLTAL KIADOTT HADI ZÁSZLÓSZÖG,
1914–1916

56.
OSZTRÁK–MAGYAR ALAKULAT ZÁSZLÓJÁNAK CSÚCSA,
18. század

60.
EZÜSTTÁL,
1920

61.
EZÜST LOVASSÁGI
DÍSZTROMBITA,
1898

62-63.
UDVARI BÁLI ÉDESSÉGET REJTŐ MINIATŰR
KATONAI FEJFEDŐK, BÁLI AJÁNDÉKOK
(BALLSPENDEN),
1918 előtt

64.
UDVARI ESEMÉNYEK
(BÁLOK, DÍSZVACSORÁK)
ALKALMÁVAL OSZTOTT BONBON
DÍSZCSOMAGOLÁSA,
1918 előtt

65.
EZÜST CIGARETTATÁRCA,
1915

66.
ARANYLEMEZZEL BÉLELT VASGYŰRŰ,
1915

68.
IFJABB
VASTAGH GYÖRGY:
GÖRGEI ARTÚR
LOVAS SZOBRÁNAK
GIPSZ KISMINTÁJA,
1934

ECCE UTI REUS MILES.

Anagramma.

EMERICUS TEKELIUS.

ECCĒ meos casus: adversi incomoda fātī:
Fortunaq; levem cernite sacra fidem!

ECCĒ Comes natus: Regi de jure vasallus
In Regem, in Patriam tela scelestā tuli.

ECCĒ rebellanti Dux plebi: Principis usus
Ungariae titulo Regia jura peto.

ECCĒ Hosti Patria, Christi quoq; nominis hosti
Turco, heu infaustam do, teneoq; fidem!

ECCĒ, ita jam Patria, Regia, Deoq; rebellis,
MILES UTI mortis, suppliciiq; REUS,

His tribus offensis, et in Hostis vincula lapsus

Nullius, ut Mortis TEKELI cunctor opem!

Nunquam est ulla bonum sortita Rebellio finem:
Rectaq; cum vero nulla fit Hoste fides?

Eques.

70.

THÖKÖLY IMRE GRÓF,
FELSŐ-MAGYARORSZÁGI
FEJEDELEM NAGYVÁRADI
ELFOGATÁSÁRÓL KÉSZÜLT
RÖPLAP GÚNYVERSSSEL ÉS
ISMERETLEN MŰVÉSZ
METSZETÉVEL,

1685

INSTRUCTIO.

A' Kire valamely Várnak 's erősségnek igazgatása bizattatik, leg-elsőben is szűkfég, hogy az tanúlt hadi ember légyen, 's alatta lévő Présidiárius Tisztekkel és Grégáriusokkal egyenlőképen egész authoritással birjon. A' Várnak minden fogyatkozásit ki-tanúllyá, hogy azok miatt eshető szerentsétlenségeket meg-előzhesse.

A' Hadakozásnak idején, és a' mikor az ellenség közel vagyon, Várhoz közel hafzontalan árkok ne legyenek, sőt az élőfákat, gazokat, és fővényeket-is, mellyekkel az ellenség magát el-rejthetné, vágassa-ki.

Hogy a' felvonó hídak el-ne romollyanak, és a' fertés fák, vagy gémek, 's egyéb akárminémű rekeszek, egész készülettel tartassanak, arra szorgalmatos gondgya légyen.

Az erősséget, vagy annak belső részeit marhákkal gázoltatni, vagy veteményes kertek tsináltatással erőteleníteni ne engedgye.

Ha a' keze alatt lévő Présidiáriusok kevés számmal vannak, a' Várnak csak egy kapuját tartassa nyitva, a' másikat pedig hanem ha nagy szűkfég kényszeritené, ne nyitassa-meg.

Tisztiben áll az-is, hogy a' melly fogyatkozásokat a' Várban észre véfzen, tudniilik a' Lávétáknak, avagy ágyú szeke-

A

rek-

71.

VÁRVÉDELMI UTASÍTÁS
ORDÓDY GYÖRGY
SZÁMÁRA,

Eger, 1705. május 1.

72.
ENKOLPION TÖREDÉKE,
19. század–20. század eleje

73.
OLVASÓ- VAGY MELLKERESZT,
18–19. század

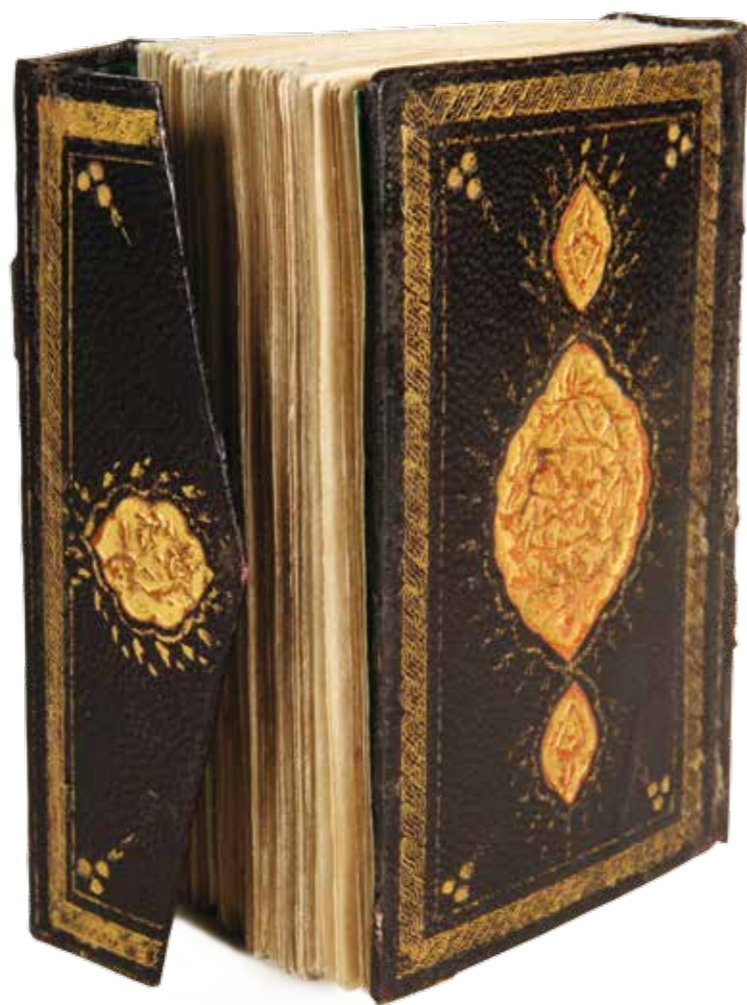

74.
OLVASÓ- VAGY MELLKERESZT
TÖREDÉKE KORPUSSZAL,
19. század–20. század eleje

75.
KÖRMENETI- VAGY
OLTÁRKERESZT SZÁRTÖREDÉKE,
17–19. század

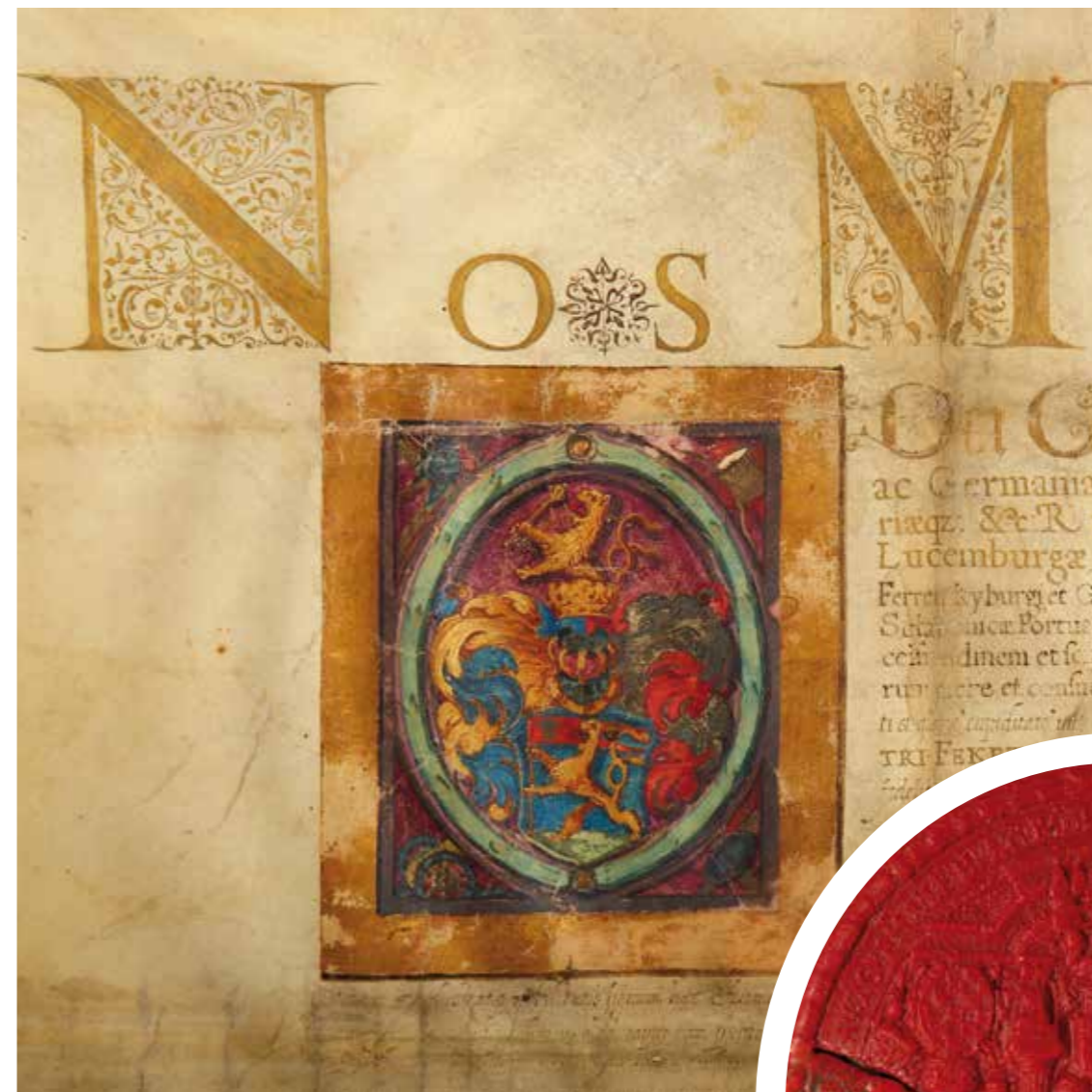

76.
ABDUR-RAHMÁN ABDI ARNAUT,
AZ UTOLSÓ BUDAI PASA
TÁBORI KORÁNJA

77.

II. MÁTYÁS MAGYAR NEMESI OKLEVELE
HALASI FEKETE PÉTERNEK,
KETTŐS FÜGGŐPECSÉTTTEL,
1617

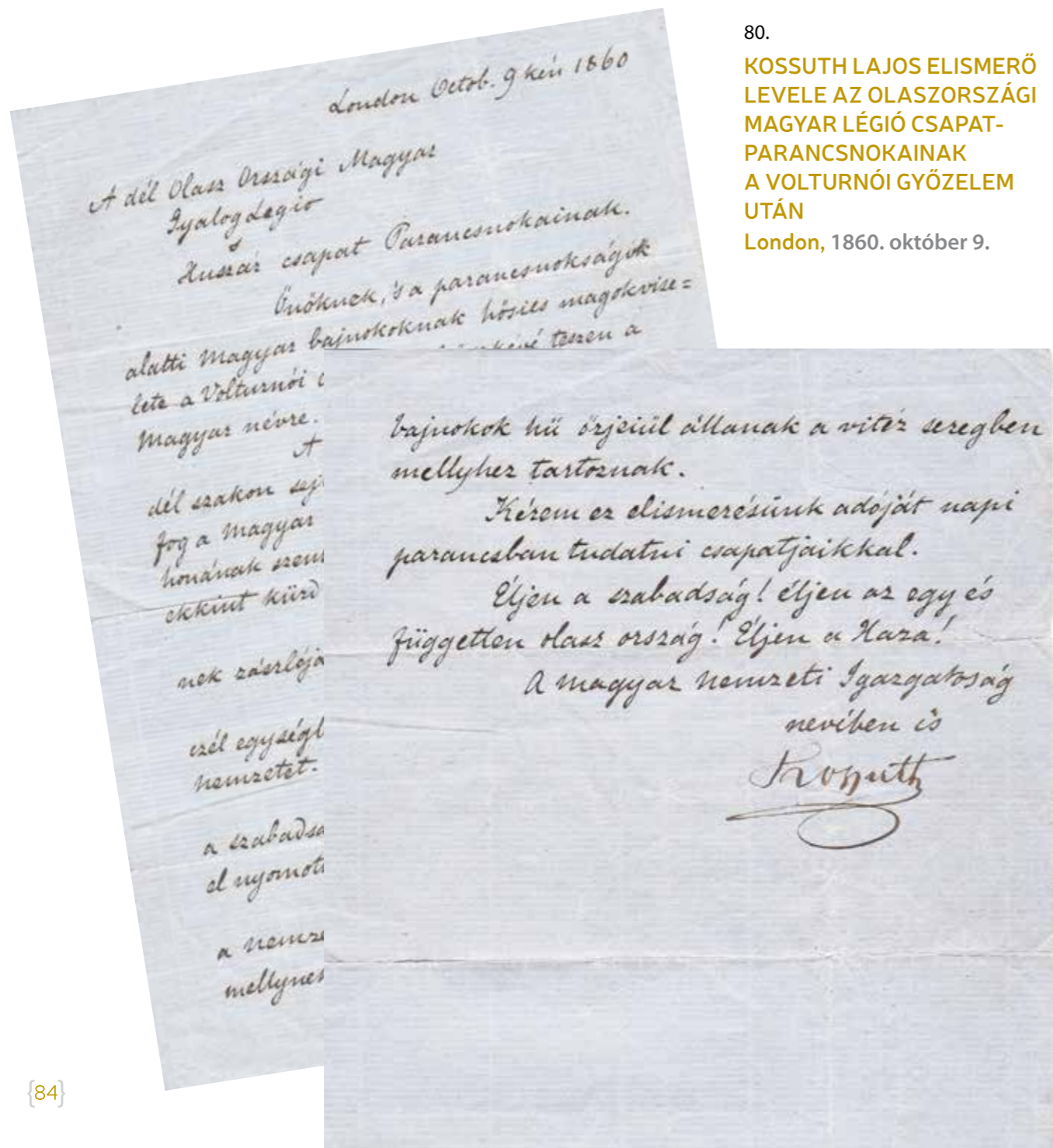

78.
 III. FERDINÁND MAGYAR NEMESI OKLEVELE KIRIPOLCI NYADRAK MIKLÓSNAK,
 1638

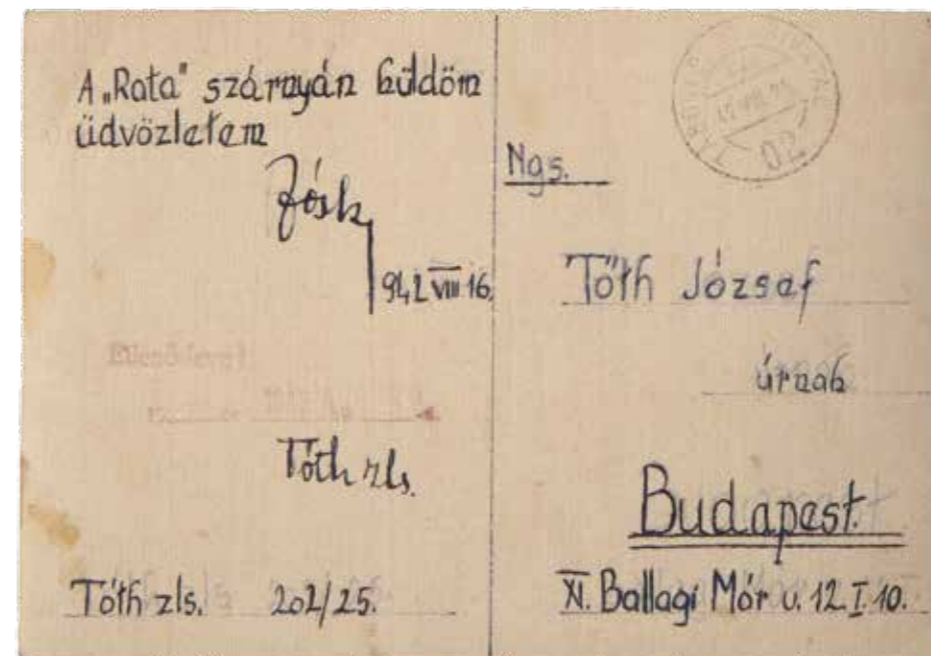

79.
 ERNST VON POELTENBERG LEVELE BORITÉKKAL FELESÉGÉNEK, PAULINE-NAK BÉCSBE.
 Arad, 1849. szeptember 13.

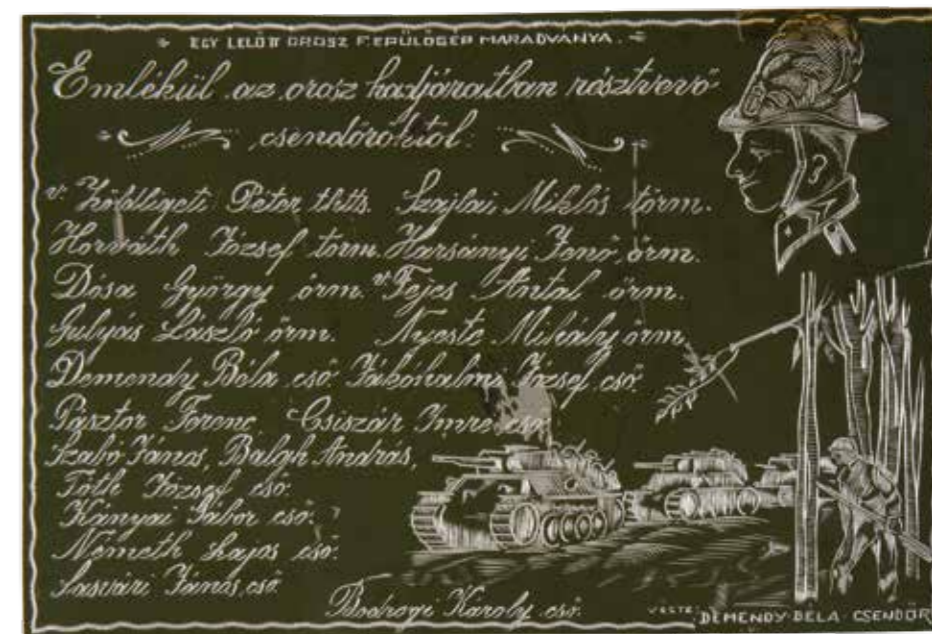

80.
KOSSUTH LAJOS ELISMERŐ
LEVELE AZ OLASZORSZÁGI
MAGYAR LÉGIÓ CSAPAT-
PARANCSNOKAINAK
A VOLTURNOI GYŐZELEM
UTÁN
London, 1860. október 9.

81.
RATA-SZÁRNY ALSÓ
RÉSZÉBŐL KÉSZÜLT
TÁBORI LEVELEZŐLAP

82.
LELŐT SZOVJET
REPÜLŐGÉP MARAD-
VÁNYÁBÓL KÉSZÜLT
TÁBORI LEVELEZŐLAP,
1942. augusztus 19.

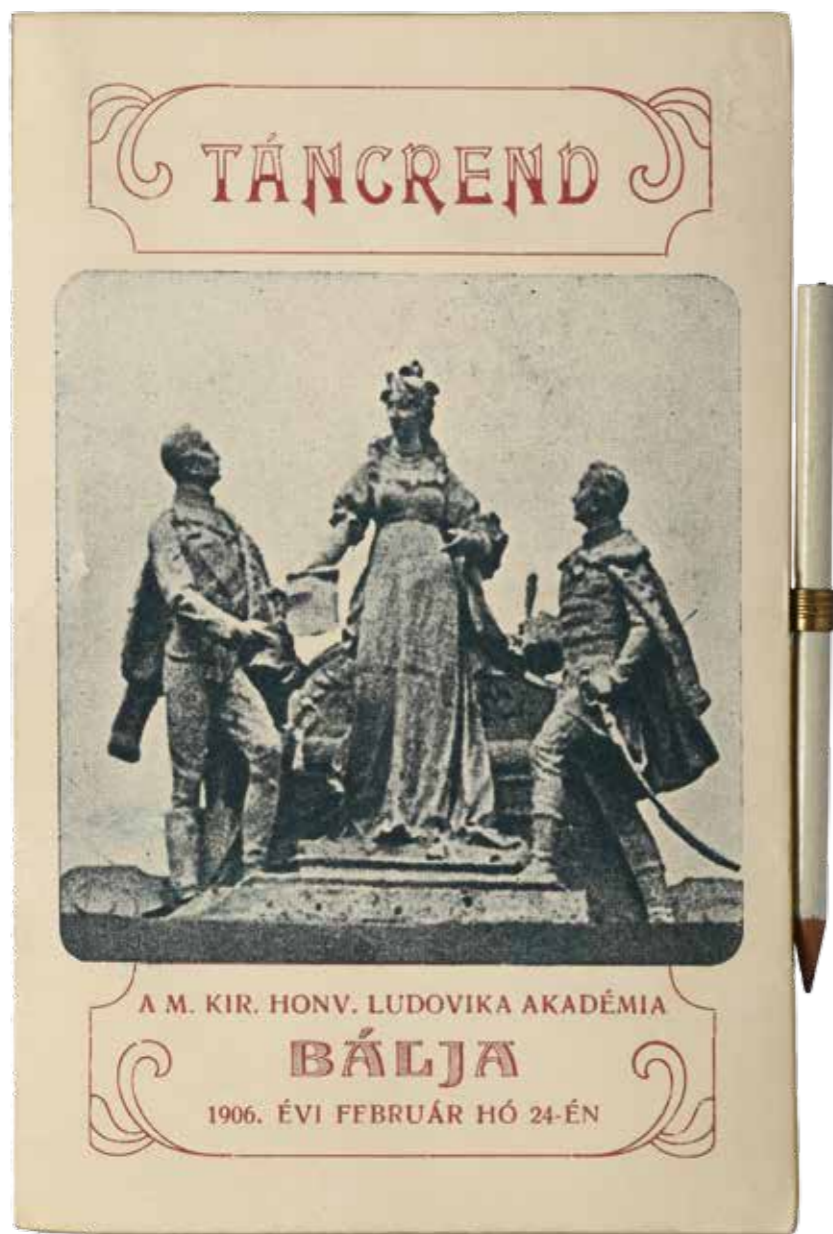

83. A)
A SZEGEDI HONVÉD ALTISZTEK „TÁNCZVIGALMÁRA”
KÉSZÜLT TÁNCREND,
1890. február 12.

83. B)
A TATAI ZÁSZLÓALJ TISZTIKARA TÁNCSTÉLYÉNEK
TÁNCRENDJE,
1902. január 25.

83. D)
TÁNCREND
A LUDOVIKA AKADÉMIA
BÁLJÁHOZ,
1906. február 24.

83. E)
AZ ESZTERGOMI HIVATÁSOS ALTISZTEK TÁNCSTÉLYÉNEK TÁNCRENDJE,
1909. február 13.

1551. Szolnokból...
 ...
 Szolnok, 1551. november 8.

84. HORWATINOWYTH BERTALAN SZOLNOKI VÁRKAPITÁNY LEVELE TEUFFEL ERASMUS GYŐRI FŐKAPITÁNYNAK LIPPA OSTROMÁRÓL Szolnok, 1551. november 8.

86. BELGRÁD VÁRÁNAK KÉPEKKEL ILLUSZTRÁLT LEÍRÁSA 1722-BŐL Bécs, 1722. december 10.

88. KÁROLY FŐHERCEG FŐPARANCSNOK FELHÍVÁSA (HADPARANCSA) A HAZA VÉDELMEÉRE Bécs, 1809. április 6.

1809. 4. 6. 3.

HADI PARANCSOLAT.

Költt Bécsben Szent György Havának 6-ikán 1809-ben.

A Haza' óltalma bennünket új tettekre szólít!
 Míg a' békeséget áldozatokkal fenn lehetett tartani, 's míg ezen áldozatok a' Királyi Szék' Méltóságával, a' Birodalom' bátorságával 's a' Nemzetek' boldogságával nem ellenkeztek, addig jó Fejedelmünk bús érzéseit szívében néma tartotta. De most midőn már tulajdon Szerencsés Létünknek egy idegen Hódoló hielégíthetetlen dőlyfőssége ellen való megtartására, minden más próbák sikertelenek; — most midőn körülöttünk egész Nemzetek elhullanak, 's midőn a' Jobbágyok törvényes Fejedelmek' szívtől elfszakasztatnak, 's végtére most midőn a' közönséges megbódítás' vezérlye Auszriának áldott Birodalmát 's annak, csendes és boldog lakosait is fenyegeti, a' Haza bennünket önmaga védelmére hív, 's mi annak óltalmára kézfén állunk!

Reátok vagynak kedvelt Vitéz Társaim! az egész Világ' fremei függelstve; reátok vigyáznak mind azok, kik előtt még a' Nemzeti Méltóság 's Nemzeti Tulajdon a' becsét el nem veszítette.

Nem ösztöztök Ti az Elnyomás' gyalázatos elfközlésében, 's egy ember pufztító dőlyfősségeért mellé tartományokban végtelenül nem harcoltok! sem idegen halzonért 's fősvénységért vért nem ontatok! Nem fog reátok az ártatlan Nemzetek vérenek átka szállani, 's Ti egy Jövevénynek a' rablott Királyi Székre, a' Haza' legyilkolt óltalmazói' holt testeiken keresztül, útát nem fogtok nyitni. Szerencsésebb Sors várakozik reátok. Európának szabadsága zárlóitok alá folyamodott — azt béköiből győzedelmeitek szabadíthatják fel. Német szomfölditok kik most még az ellenség' soraiban állanak, szabadulásokot várják. Igazságos harcznak indultok! másképp én Vezérek nem lennék.

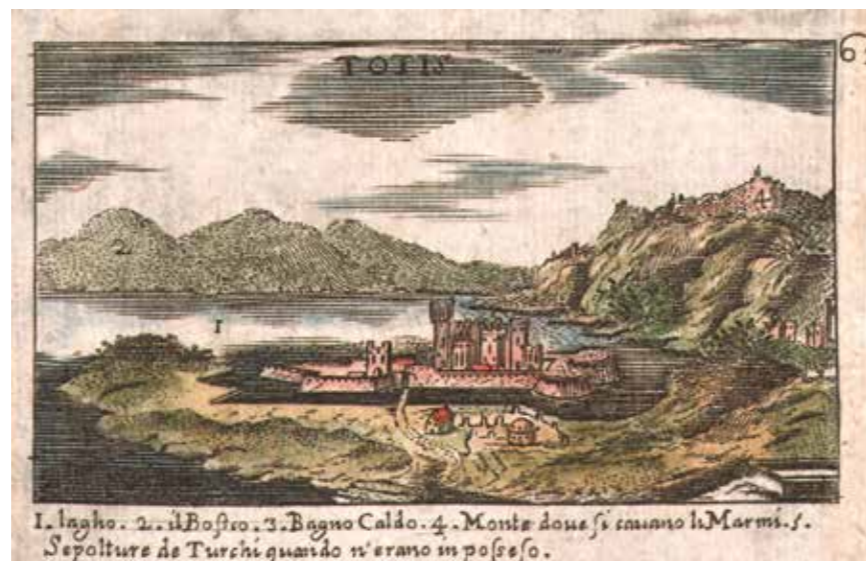
Ulmának 's Marengónak mezején — mellyeket az ellenség előttünk kevélyen hántorgat, — megőjíttük, a' Würzburg Ofztrach Liptingen, Zürich, Verona, Trébia 's Nóvi körül viselt vitéz tetteinket, 's édes Homyunknak fegyverünkkel állandó békeséget szerzünk. Ezen felséges célra egyedül nagyobb virtusok által törekedhetünk. Határtalan engedelmesség, szoross fenyték, tartós méréség, a' veszedelemben tántoríthatatlan állandóság, a' valóságos vitézségnek társai. A' győzedelmet egyedül az egy szív egy lélek 's az egésznek ugyan azon célra való munkálódása eszközli.

Ó Felsőge, Fejedelmem és Testvérem, nékem mind a' jutalmaztatásra, mind a' büntetésre hiterjedt hatalmot adott. Én mindenütt közöttetek leszek, 's a' Haza első hálóját, mint Vezéretektől, a' csata mezején töllem fogjátok venni. Auszriá-

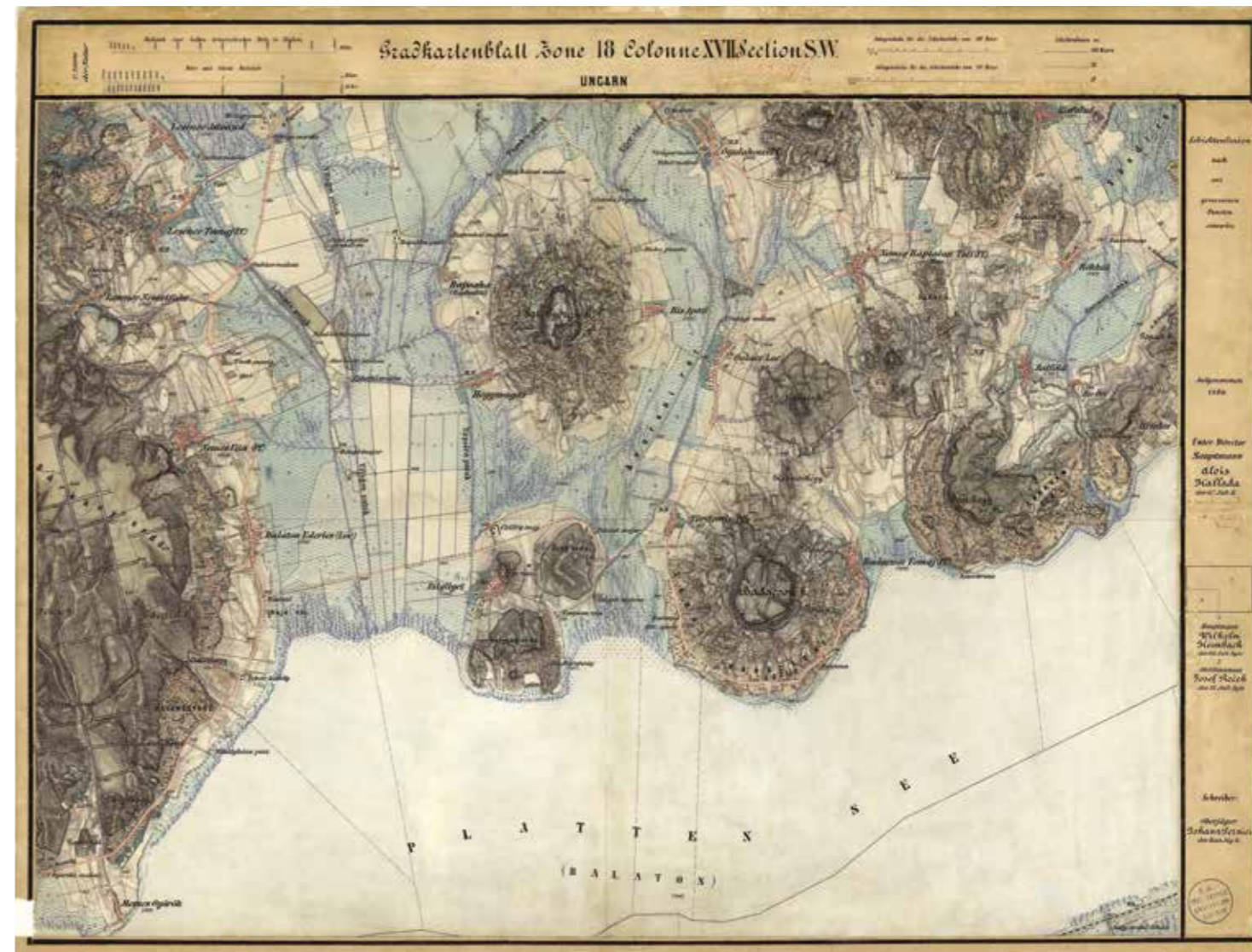

94.
THOMAS VON WIERING: EINE NEWE LAND KARTE VON WIEN BISS NACH CONSTANTINOPEL UND ANGRÄNTZENDEN LÄNDERN
 1688

96.
CESARE LAURENTIO: TOTIS
 1685

97.
BADACSONYTOMAJ 1:25 000 MÉRETARÁNYÚ SZELVÉNYE (ZONE 18 COLONNE XVI SECTION SO)
 1879

Dem
Durchleuchtigsten Fürsten
 und Herrn,
S R R R
FRANCISCO
EUGENIO,
 Herzogen von Savoya,
 Rittern des güldenenn Stieffes, der Römischen
 Kayserl. und Catholischen Majestät würck-
 lichen Geheimen Rath, Kriegs-Præsiden-
 ten, General-Lieutenant, wie auch Dero
 Gouverneur-General über die Spanischen
 Niederlande, und des Heil. Röm. Reichs
 Feld-Marschallen und Obristen über
 ein Regiment Dragoner ꝛ.
 Meinem gnädigsten Fürsten
 und Herrn.

98-107.

A HADTÖRTÉNETI KÖNYVTÁR
 KÖTETEI

HIDEGFEGYVER GYŰJTEMÉNY

1.

**Francia acélkristályos spádé,
18. század utolsó negyede****Jelzet:** I/87**Méret:** teljes hossz: 101,8 cm, pengehossz: 84,2 cm,
tömeg: 0,414 kg**Anyag, technika:** szénacél, vas, bársony; kovácsolt, öntött, csiszolt, reszelt, fúrt, menetvágott, savmaratott, vésett, esztergált, vágott

A 17. században kialakult spádék a 18. századi Európa legtipikusabb díszfegyvereivé váltak, s ezáltal az előkelő férfiviselet jellemző kiegészítőjévé lettek. Az itt látható példány igényesen savmaratott sásélú (azaz háromszög keresztmetszetű, az élek között homorúan kialakított), úgynevezett colichemarde-pengével (a penge markolat felé eső része hangsúlyosan kiszélesedő) készült, míg markolata acélkristályokkal gazdagon díszített.

2.

**A galíciai királyi nemesi testőrség szablyája,
1782–1791****Leltári szám:** 1158/Fe**Méret:** teljes hossz: 93,1 cm, pengehossz: 80,3 cm,
tömeg: 0,843 kg**Anyag, technika:** szénacél, vas, sárgaréz, arany, ezüstforrasz, kékítőszerszer, fa, bőr, ragasztó, festék; kovácsolt, hajlított, öntött, csiszolt, reszelt, fúrt, szegecselt, vésett, forrasztott, szegelt, ragasztott, festett, vágott

Lengyelország első felosztásakor (1772) az Osztrák Birodalomnak jutott részekből Galícia és Lodomeria királysága néven létrejött területen uralkodói utasításra 1782-ben önálló nemesi testőrséget szerveztek. A Bécsben szolgálatot teljesítő hat testőrtisztből és 40 testőrből álló testület 1791-ben betagozódott az Arciéren Testőrségbe. A fegyver kialakítása alapján feltehetően tisztii példány.

3.

**Futaki Hadik András gróf, tábornagy szablyája
hüvellyel, 1774–1790****Leltári szám:** 73.19.1.1-2./Fe**Méret:** teljes hossz: 96,6 cm, pengehossz: 83,4 cm,
tömeg (hüvellyel): 1,332 kg**Anyag, technika:** szénacél, vas, sárgaréz, arany, ezüstforrasz, fa, bőr, ragasztó, festék, kenderzsineg, bársony; kovácsolt,

öntött, csiszolt, reszelt, fúrt, vésett, cizellált, szegelt, hajlított, ragasztott, festett, vágott

A Hadtörténeti Múzeum legkorábbi névhez köthető szablyája, amely 1937-ben ünnepélyes keretek között, adományként került a gyűjteménybe. A fegyver hovatarozását a következő felirat egyértelműsíti: ANDREAS COMES HADIK GENERALIS CAMPI MARESCHALLUS, EXCELSI CONSILY AULAE BELLICI SUPREMUS PRAESES (gróf Hadik András tábornagy, az udvari főhaditanács legfensőbb elnöke).

4.

Balkáni jatagán hüvellyel, 19. század eleje**Leltári szám:** 87.50.1./Fe**Méret:** teljes hossz: 74 cm, pengehossz: 57,5 cm,
tömeg (hüvellyel): 1,584 kg**Anyag, technika:** szénacél, vas, ezüst, sárgaréz forrasz, korall, üveg, nielló, fa, ragasztó; kovácsolt, hajlított, csiszolt, reszelt, fúrt, vésett, forrasztott, cizellált, ragasztott

Teljesen fémből készült markolatú fegyver, a saját típusán belül viszonylag ritka ebben a formában. Az egyélű, vésett pengére csatlakozó markolaton korall, üveg és nielló berakás. A hüvelytest látványos növényi ornamentikával erősen domborított, a hüvelyvégen pikkelyekbe futó stilizált halféj. Az egész tárgy ezüst filigrán munkával rendkívül dúsán borított.

5.

**Osztrák–magyar gyermek méretű 1861 M gyalog-
tishti szablya hüvellyel, 19–20. század fordulója****Jelzet:** 8/2017/9**Méret:** teljes hossz: 59,2 cm, pengehossz: 47,7 cm,
tömeg (hüvellyel): 0,414 kg**Anyag, technika:** szénacél, vas, vörösréz forrasz, fa, cápbőr, ragasztó, alpakka huzal; kovácsolt, hajlított, csiszolt, reszelt, fúrt, szegecselt, nikkelezett, ragasztott, vágott

A fiúgyerekeknek szánt „játékok” netovábbja. A 19. század végétől az első világháborúig kimondottan népszerűnek számított a katonacsaládok között. Több méretben (4-től 10 éves korig) és minőségben (a viszonylag elnagyolttól a megdöbbentően igényesig) készült, a korszak kardcsiszárai gyártották vívókardok alkatrészeinek felhasználásával. Az összes fennmaradt darab pengéje éleztelen és lekerekített hegyű.

6. **Klapka György honvéd vezérőrnagy törökös díszszabalyája hüvellyel, 19. század közepe**

Leltári szám: 71.16.1.1-2./Fe

Méret: teljes hossz: 80,3 cm, pengehossz: 66 cm, tömeg(hüvellyel): 1,356 kg

Anyag, technika: szénacél, vas, arany, kitt, sárgaréz, ezüstforrasztás, fa, bársony, ragasztó, szaru; kovácsolt, hajlított, csiszolt, reszelt, tausírozott, öntött, fűrt, szegecselt, ragasztott, vágott

A 15–19. századi magyar fegyvereken határozottan erős volt a török hatás, sőt a magyar fegyverforgatók szívesen használták is a török készítésű kardféléket. A képen látható tárgy egy kimonodottan rövid, úgynevezett kilics szablya (a törökök pala néven is ismerik), amelyet arany koftgari díszítéssel ékítették. A bécsi Heeresgeschichtliches Museum őriz Klapka Györgyről egy olyan képet, amely a tábornokot illyesfajta szablyával ábrázolja.

7. **Simonyi József báró, ezredes szabalyája hüvellyel, 19. század első negyede**

Leltári szám: 0277/Fe

Méret: teljes hossz: 94,3 cm, pengehossz: 82,2 cm, tömeg (hüvellyel): 1,368 kg

Anyag, technika: szénacél, vas, arany, vörösréz és sárgaréz forrasztás, fa, bőr, ragasztó, festék, kenderzsineg; kovácsolt, hajlított, csiszolt, reszelt, fűrt, vésett, menetvágott, tüziaranyozott, ragasztott, vágott

A „legvitézebb huszár” néven ismertté vált magyar lovastiszt oldalgyere. Legfontosabb képessége, hogy az 1790-es években elterjedt kihajtható mellékkengyeles módon szerelt markolattal készült. Hord helyzetben a mozgó alkatrészek laposra összehajthatóak, s így kényelmesen hordható a viselője oldalán. Ugyanakkor használati állásban teljesen kinyitva a védőelemek kosármarkolatot képeznek. A markolatkengyelen vésett Simonyi felirat olvasható.

8. **Lőfő nagybacsoni Nagy Vilmos 1861 M gyalogtishti szabalyája hüvellyel, 1915**

Leltári szám: 77.33.1.1-2./Fe

Méret: teljes hossz: 97,2 cm, pengehossz: 83,4 cm, tömeg (hüvellyel): 0,865 kg

Anyag, technika: szénacél, vas, sárgaréz forrasztás, fa, cápbőr, ragasztó, acélhuzal; kovácsolt, hajlított, csiszolt, reszelt, fűrt, szegecselt, maratott, vésett, ragasztott, vágott

Az igényesen maratott rózsadamaszk solingeni importpengét Pacholek György budapesti kardcsiszár beütője jelzi. A pengetőn látható EISENHAUER felirat a kiváló minőséget jelöli (azaz egy kilagyított vasdrótot úgy tudtak vele szétvágni, hogy nem maradt nyoma az élen). A markolatkengyelen a magyar középcímer, illetve az uralkodói névvel (1FJ) a magyar Szent Koronával áttörtetés képe kapott helyet.

KORAI LŐFEGYVER GYŰJTEMÉNY

9. **Kiszela Károly műhelyében készült csappantyús párbajpisztoly-készlet díszdobozban, 19. század közepe**

Leltári szám: 1290/Pu

Méret: A) teljes hossz: 37,9 cm, csőhossz: 24 cm, űrméret: 11,5 mm, tömeg: 1,346 kg; B) teljes hossz: 38,6 cm, csőhossz: 24 cm, űrméret: 11,55 mm, tömeg: 1,333 kg; doboz: 44,5×29 cm, felnyitva 34,5 cm magas

Kiszela Károly 1867-ben indította be puskaművesi vállalkozását, műhelyét és boltját üzleti szempontból remek helyen, a Zrínyi kávéházzal, a mai Danubius Hotel Astoria épületével szemben rendezte be. Az ipari kiállításokon rendszeresen megjelenő és kiváló eredményeket elérő mester hirdetései az olvasók rendszeresen találkozhattak a Vasárnapi Ujság hasábjain. Kiszela a vadászpuskák és forgópisztolyok mellett olyan remekmű párbaj- és céllövő készleteket is gyártott, mint a Hadtörténeti Intézet és Múzeum gyűjteményében megtalálható.

MODERN LŐFEGYVER GYŰJTEMÉNY

10. **Takács Károly alezredes .22-es Walther Olympia sportpisztolya**

Jelzet: MLF0001/Pu

Méret: teljes hossz: 31,5 cm, csőhossz: 19 cm, űrméret: .22 Short, szélesség: 7 cm, magasság: 13 cm, tömeg: 0,88 kg

Anyag, technika: kékített acéltok és szárn, egyedi diófa markolat

Takács Károly 1938-ban egy gránátbalesetből adódóan elvesztette a jobb kézfejét. Ezután bal kézzel is megtanult löni, így versenyzett. 1939-ben a luzerni világbajnokságon az ötalakos gyorspisztoly csapat tagjaként világbajnoki címet nyert. Sportlövő pályafutását az 1948-as londoni és az 1952-es helsinki olimpia koronázta meg, ahol aranyérmét szerzett 25 m-es gyorspisztoly

versenyszámban. Összesen két olimpiai bajnoki arany-, egy világbajnoki arany-, két világbajnoki bronz- és egy Európa-bajnoki bronzérmét szerzett. 35-szörös magyar (egyéni és csapat-) bajnok. Egy világrekordot és 12 országos rekordot állított fel. A pisztolyon a „TAKÁCS KÁROLY HELSINKI 1952 OLIMPIA” felirat olvasható.

11. **Magyar 9 mm-es kísérleti alumíniumtokos géppisztoly**

Jelzet: MLF0002/Pu

Méret: teljes hossz: 74,5 cm, csőhossz: 30,5 cm, űrméret: 9×25 mm Mauser export, szélesség: 10,5 cm, magasság: 23 cm, tömeg: 5,28 kg (hiányos)

Anyag, technika: alumíniumöntvény külső tok, acéltok, -cső és -zár

Ez a kísérleti géppisztoly a magyar hadiipar egyik terméke az 1930–1940-es évek fordulójáról. Az öntött alumíniumtokban helyezkedik ez a fegyver tényleges tokszerkezete, a cső és a zár szerkezet. A helyretelő és az elsütő szerkezet hiányzik. A fegyver rövid csőhátrasiklásos működési elvű. A korban a magyar hadiiparban megszokott 9×25 mm-es Mauser export tölténnyel működött. További adatok a fejlesztésről ismeretlenek.

LŐSZERGYŰJTEMÉNY

12. **Német 50 cm-es kaliberű G6AV* torpedó**

Leltári szám: farrész: 2306/Fe,

robbanófej és légtartály: 2488/Fe

Méret: teljes hossz: 6,12 m, kaliber: 50 cm, teljes tömeg (kilövésakor): 1078 kg

Egyéb harcászati-technikai adatok: utazómélység: 3–6 m, sebesség: 70,3 km/h – 2 km lőtávolság esetén vagy 48,2 km/h – 5 km lőtávolság esetén, harci rész teljes tömege: 200 kg (TNT/Hexanitrodifenilamin), találati arány: 50,7% (1917. február 1. és 1918. július 31. között kilőtt 144 darab G6AV* alapján)

A típust 1916-tól kifejezetten tengeralattjárók torpedó-vetőcsöveihez rendszeresítette a német Kaiserliche Marine. Műszaki kialakítása miatt az első világháború korszerű fegyverének számított. Típusjelzése: „G” – 50 cm kaliberű; „6” – 6 m hosszú; „AV” – Anwarmvorrichtung – fűtött torpedó; „*” – víz alatti indítás, tengeralattjáróhoz készült.

Érdekeség, hogy ilyen torpedótípust szereltek először „MZ” (Magnet Zünder) mágneses elvű közelségi gyújtóval. 1918. szeptember 4-én 6.05-kor a német U-53 2 darab G6AV* torpedót lőtt ki az angol Olympic csapatszázlótóra (a híres Titanic és a Britannic testvérhajója). A 11495. számú és a 12200. számú torpedók „MZ” gyújtóval voltak felszerelve. Az egyik célt tévesztett, míg a másik az Olympic külső burkolatát felszakította, de gyújtóhiba miatt nem robbant fel. Az U-53 kapitánya a találatot nem észlelte, a sikertelenséget a lőtávolság alábecsülésével magyarázta. A leírt darab a Julius Pintsch AG. (Fürstenwalde/Berlin) gyártmánya, a tartály és a robbanófej 14553. számú, a gépes-farokrész 14573. számú. A különféle német torpedók három, majd négy üzemben készültek: 1917 júniusában 195 darab/hó; 1918 júniusában körülbelül 550 darab/hó összteljesítménnyel. Az itt bemutatott torpedó 1931-től a Hadtörténeti Múzeum egyik igen ismert és kalandos történetű műtárgya.

MŰSZERGYŰJTEMÉNY

13. **1915 M ütegszögmérő**

Leltári szám: 90.27.1./Mű

Méret: 20×40×3 cm

Az ütegarancsnok alapvető eszköze az oldalirányú löelemek meghatározására nem látható célokra való tüzeléskor.

A Budapesten gyártott eszköz fedelének belsején a mágneses elhajlást mutató ábra található.

A Magyarországon működő vállalatok közül a háború alatt a Zeiss győri és a Goerz pozsonyi leányvállalata nyerte el a jelentősebb megrendeléseket. Ezekon kívül a Süss Nándor-féle Praecisio Mechanikai Intézet tudott komolyabb, gyártókörébe eső megrendeléseket szerezni. Ilyen volt az 1915 M ütegszögmérők gyártása is.

14. **Tüzérségi szögfelrakó, első világháború**

Leltári szám: 78.258.1./Mű

Méret: 60 cm hosszú, 30 cm széles (kinyitva) × 5 cm vastag

Szögek, irányok mérésére vagy felrajzolására szolgált térképen, terven vagy fényképen.

Süss Nándor vállalkozása az 1912–1913. évi gazdasági válság miatt egyre nehezebb helyzetbe került. Az egyre olcsóbb Zeiss-termékek konkurenciája elől mintegy kitérve, újabb katonai megrendeléseket igyekezett elnyerni. Számos katonaságnál használt műszert gyártott, így tüzérségi fényzőrőt, bombavető célzőkészüléket, de olyan egyszerűbb műszereket is, mint a képen látható tüzérségi szögfelrakó.

15.

Enigma H29 (Enigma II) rejtjelezőgép

Leltári szám: 2012.3.1./Mű

Méret: 50×70×40 cm, tömeg: 80 kg

Az Enigma forgó kódtárcsás, elektromechanikus rejtjelzőgépek forgalmazása az 1920-as években kezdődött meg, először kereskedelmi célokra. Fejlett, többlépcsős kódolásukat az 1970-es évek elejéig (tévesen) feltörhetetlennek tartották. A Magyar Királyi Honvédség az 1930-as évek elején vette használatba a nyomtatóval felszerelt H29-est.

Az itt bemutatott példány tudomásunk szerint az egyetlen fennmaradt darab a típusból.

16.

Teodolit Süss Nándor üzeméből, 1900-as évek eleje

Leltári szám: 78.525.1./Mű

Méret: 20×20×40 cm

Az alapvetően polgári célokra készült eszközt a hadsereg is használta térképészeti, földmérő munkák során.

Az első világháború idején, ha nem is a legrégebb, de feltétlenül a leghíresebb optikai vállalat a Süss Nándor-féle Praecisio Mechanikaiintézet volt. Ennek közvetlen elődje az 1884-ben alapított államilag segélyezett Mechanikai Tanműhely volt Budapesten. A gyakorlati képzés keretében precíziós fizikai és egyéb tudományos eszközöket is készítettek. 1889-től már geodéziai műszereket is gyártottak.

17.

1940 M Gamma–Juhász légvédelmi segédlöelemképző olasz exportváltozata (olasz 1943 M)

Leltári szám: 78.526.1./Mű

Méret: a láb nyitott állapotban: magasság 100 cm, szélessége: 140 cm, tömeg: 80 kg; a központi egység: 86×60×35 cm, tömeg: 250 kg

A Juhász István által tervezett, a Gamma Rt-nél gyártott Gamma–Juhász löelemképző alkalmas volt annak kiszámítására, hova kell irányozni az üteget ahhoz, hogy a kilőtt lövedékek és a gyorsan haladó repülőgépek találkozzanak.

Az eredeti, automatikus löelemképző mellett, részben annak kiváltására használták a bemutatott 1940 M, tisztán mechanikus működésű segédlöelemképzőt.

A Gamma–Juhász löelemképzőket a svéd Bofors cég különféle légvédelmi rendszereinek részeként világszerte forgalmazták. Az olasz haderő 170 darabot rendelt a leírt típusból, ezért olasz nyelvűek a műtárgy feliratai.

NUMIZMATIKAI GYŰJTEMÉNY

A magyarországi közgyűjtemények közül a Hadtörténeti Múzeum őrzi a legrangosabb osztrák–magyar (később magyar) tiszti kitüntetés, a Mária Terézia Katonai Rend legtöbb jelvényét és egyéb emlékeit. A rendjelekegyrésze a bécsi Heeresgeschichtliches Museum hivatalos átadásaként 1931-ben került a Hadimúzeumba, de az elmúlt 100 esztendő alatt családi hagyatékokból származó számos relikvia is gyarapította a kollekciót. A Numizmatikai Gyűjtemény többek között az 1927-ben, a Rend fennállásának 170. évfordulója alkalmából készítettett, nemzetközi szinten is ritkaságnak számító Terézia-gyűrű két példányát, illetve a rendi kancellária e témakörben kiadott körlevelének egy sokszorosított másolatát is őrzi. A gyűrűt a kitüntetés birtokosai készíthették saját költségen, majd a fiú utódok örökölhették.

18.

A Mária Terézia Katonai Rend parancsnoki keresztje, 1789

Leltári szám: 9595/É

Kereszt mérete: 44,7×41 mm

Anyag: arany, zománc

Feltehetően báró Splényi Gábor (1734–1818) altábornagyé volt, aki előbb a török elleni moldvai sikereiért 1789-ben lovagkeresztet, majd még ugyanebben az évben a focsani csatáért parancsnoki keresztet kapott. A bécsi Heeresgeschichtliches Museum hivatalos átadásaként 1931-ben került a Hadimúzeumba.

19.

A Mária Terézia Katonai Rend parancsnoki keresztje, első világháború

Leltári szám: 0959/É

Kereszt mérete: 47×43 mm

Anyag: ezüst (800‰), zománc

20.

A Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztje, 1805

Leltári szám: 8967/É

Kereszt mérete: 33,5×29 mm

Anyag: arany, zománc

Feltehetően gróf Vécsey Ágost (1775–1857) lovassági tábornoké volt. Az aradi vértanú Vécsey tábornok apja a napóleoni háborúk idején, őrnagyként érdemelte ki a rendjelet. A bécsi Heeresgeschichtliches Museum hivatalos átadásaként 1931-ben került a Hadimúzeumba.

21.

A Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztje, 1917

Leltári szám: 1403/É

Kereszt mérete: 34×31,2 mm

Anyag: aranyozott ezüst, zománc

Készítő: Rothe und Neffe, Bécs

Lukachich Géza (1865–1943) báró, altábornagyé volt. Ezredesként (dandárparancsnokként) 1914 szeptemberében a keleti hadszíntéren érdemelte ki a kitüntetést, amelyet 1917-ben kapott meg. Halála után a Rend magyarországi irodája küldte meg a Hadimúzeumnak 1944-ben.

22.

A Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztje, első világháború

Leltári szám: 1479/É

Kereszt mérete: 33×29,5 mm

Anyag: arany, zománc

23.

A Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztje, első világháború

Leltári szám: 10411/É

Kereszt mérete: 35×32 mm

Anyag: aranyozott bronz, zománc

24.

A Mária Terézia Katonai Rend miniatűrje, 1920-as évek

Leltári szám: 2007.45.1./É

Kereszt mérete: 16×14 mm

Anyag: aranyozott ezüst, zománc

Vitéz nemes Vass-Wiblinger Jakab (1871–1928) hagyatékából. Őrnagyként, illetve alezredesként (ezredparancsnokként) a keleti hadszíntéren 1916–1917-ben véghezvitt fegyvertényekért 1921-ben ítéltek oda részére a Rend lovagkeresztjét.

25.

A Mária Terézia Katonai Rend 100 éves fennállásának arany emlékérmé, 1857

Leltári szám: 0030/É

Átmérő: 58,2 mm

Anyag: arany

Készítő: Wenzel Seidan (1817–1870)

26.

A Mária Terézia Katonai Rend 100 éves fennállásának ón emlékérmé, 1857

Leltári szám: 74.181.1./É

Átmérő: 58 mm

Anyag: ón

Készítő: Wenzel Seidan (1817–1870)

27.

A Mária Terézia Katonai Rend „Terézia gyűrűje”, 1927–1928

Leltári szám: 84.67.1./É

Méret: 25,8×25×17,2 mm

Anyag: arany, zománc

Nemes Klempa Kálmán (1868–1940) tábornok hagyatékából. Őrnagyként (zászlóaljparancsnokként) 1914 szeptemberében a keleti hadszíntéren véghezvitt fegyvertényéért ítéltek oda neki 1921-ben a Rend lovagkeresztjét. A gyűrűsín belső részére a Rend alapítására és Klempa haditettének helyszínére és időpontjára utaló „Kolin 18. 6. 1757. ◊ 4. 9. 1914. Piotrkow” feliratot vésték.

28.

A Mária Terézia Katonai Rend kancelláriájának német nyelvű körlevele, Bécs, 1927. október

Leltári szám: 84.68.1./É

Méret: 33,5×21 cm

Anyag: papír

Nemes Klempa Kálmán (1868–1940) tábornok hagyatékából.

29.

A Mária Terézia Katonai Rend „Terézia gyűrűje”, 1927–1928

Leltári szám: 2007.46.1./É

Méret: 27,4×25,2×16 mm

Anyag: arany (585‰), zománc

Vitéz nemes Vass-Wiblinger Jakab (1871–1928) hagyatékából. A gyűrűsín belső részére a Rend alapítására utaló „Kolin 1757 – VI./18.” feliratot vésték, illetve „585” finomságjelet, 1925 utáni bécsi fémjelet és (beazonosítatlan) mesterjelzést ütöttek.

EGYENRUHA ÉS FELSZERELÉS GYŰJTEMÉNY

30.

Magyar címerrel díszített tarsoly, 1790

Leltári szám: 2012.2.1./Ru

Méret: 32×40 cm

Anyag, technika: bőr táskarész, kartonnal merevített, bársonnyal borított fedlap, fémszálas hímzéssel

A tarsoly feltehetően a Szent Korona 1790-es hazahozatalának idején felállított – a korona őrzésére hivatott – vármegyei bandériumok viseletéhez tartozott. Címeres tarsolyt viselt például Győr-Moson és Komárom vármegye bandériuma is.

31.

A hannoveri gárda huszárezred vállszijas tisztii tölténytáskája, 1860-as évek

Leltári szám: 2152/Felsz

Méret: 14,6×8,3×4 cm

Anyag, technika: ezüstlemez, fa, bőr, aranyozott bronz

A Hannoveri Királyság gárda huszárezredének gyökerei a napóleoni háborúig nyúlnak vissza. Hannover 1866-ban Poroszország bekebelezte, az alakulatot ekkor besorolták a porosz haderőbe. A tölténytáskát V. György, az utolsó hannoveri király névjele díszíti. Az alatta olvasható PENINSULA – EL BODON – WATERLOO felirat az ezred napóleoni háborús haditetteire emlékeztet. A tárgy 1927-ben került a Múzeumba.

32.

Honvéd huszártisztii vállszijas tölténytáska, 1848–1849

Leltári szám: tölténytáska: 0554/Felsz, tölténytáska vállszij: 1567/Felsz

Méret: 17×10×6 cm (a vállszij 6 cm széles és 90 cm hosszú)

Anyag, technika: a táska falemezre feszített bőrből, aranyozott részegységekkel és díszítésekkel, a vállszij bársonnyal alábélelt bőrből, aranyozott rézdíszítésekkel

A szabadságharc huszártisztjei a császári-királyi hadsereg huszártisztje részére előírt 1837 mintájú vállszijas huszártisztii tölténytáska „magyarosított” változatát viselték, a táska fedlapját díszítő császári sást magyar címerre cserélték.

33.

Gránátos tisztii kucsma homloklemeze, 1804

Leltári szám: M. kir. 51128

Méret: 22×20 cm

Anyag, technika: sajtolt rézlemez, aranyozott felülettel

A császári-királyi hadseregben az „elit” gránátos gyalogság számára megkülönböztető medvebőr süveget rendszeresítettek, amelyet elől rézlemezről sajtolt – a tisztelnél aranyozott – homloklemez díszített. A homloklemez fő motívuma a császári sas, mellpajzsán az uralkodói névjellel (F 1 mint I. Ferenc osztrák császár és magyar király).

34.

A spanyol 20. lovasezred, a „páviai huszárok” tisztii zubbonya, gyermekméretben

Leltári szám: 0561/Ru

Anyag, technika: posztó, selyem, sárgafém gombok

A zubbony egy teljes huszáröltözet része volt, amely a gyermek Habsburg–Tescheni Albert főherceg (1897–1955) számára készítették. Az ruházat feltehetőleg a főherceg apai nagynénje, Mária Krisztina spanyol királyné ajándéka volt unokaöccse számára. A zubbonyon kívül napjainkra sajnos csak a dolmány és a mente maradt fenn. A tárgyak 1949-ben kerültek a Múzeum gyűjteményébe.

KÖNYVGYŰJTEMÉNY

35.

Deidier: Le Parfait Ingenieur François ou la Fortification offensive et defensive... Paris, Jombert, 1757.

Leltári szám: Kvgy. 217

Méret: 336 oldal, illusztrált (kihajtható metszetek), 25 cm

Francia hadmérnöki kézikönyv.

Deidier abbénak (1698–1746), az 1720-ban La Fère-ben felállított első katonai tüzérségi képzőintézet matematikaprofesszorának tankönyve, Vauban erődítéstani elvei alapján, gazdag metszetanyaggal.

A Ludovika Akadémia egykori könyvtárából (540/1914 V-119 m.), annak jellegzetes gerincvignettájával. Aranyozott barna bőrkötés, korábbi tulajdonos beleragasztott ex librisével.

36.

Friedrich Gatti: Geschichte der k. und k. Technischen Militärakademie. 2. Geschichte des k. k. Bombardier-Corps, der k. k. Artillerie-Hauptschule und der k. k. Artillerie-Akademie. 1786–1869. Wien, 1905.

Leltári szám: Kvgy. 10.502

Méret: 1146 oldal, illusztrált, 25 cm

Aranyozott lapszék, nagyon finom, aranyozott, nyomott, festett bőrkötés, osztrák császári címeres szennylapokkal (ebből a kötésvariációból nálunk csak ez az egy kötet van meg). A mű máig egyik alapvető kézikönyve a bécsújhelyi műszaki katonai akadémia történetének.

37.

Österreichische Militär-Almanach, 1791.

Leltári szám: Kvgy. X 334/1791 (régii leltári szám: 52)

Méret: 239 oldal, illusztrált, 14 cm

Anyag, technika: kézzel színezett korai sematizmus, félbőr kötés

A Habsburg-birodalomban 1790-től folyamatosan jelent meg a katonai névkönyv vagy schematismus (sematizmus). Eleinte csak őrnagyi rang felett kereshetünk benne, később már minden tiszt belekerült. A sematizmusok kezdeti kis formátumú könyvecskéit (12°, 14–18 cm) a világháború alatt hatalmas kötetek váltották fel: a közös schematismus 1918-ban 2286, a magyar honvédségi 896 sűrűn, apró betűkkel teleírt oldal. Egyre nagyobb és terjedelmesebbé válása a békeévek során jól érzékelteti a hadsereg hivatásos állományának és apparátusának növekedését a birodalom valamennyi területén. A korai évtizedek névkönyvei mives, szép kötésű, kézzel színezett, metszetekkel illusztrált példányok. A 18. század végiek különösen szép sorozatot alkotnak, kivitelükben is és a kézzel színezett oldalakkal, képekkel egyaránt: az alakulatok színeit is mindenhol belefestették, gondosan követve a szabályzatban előírtakat. Vétel Liptay Imre mérnöktől, 1933-ban.

38.

Schematismus für das k. und k. Heer und für die k. u. k. Kriegs-Marine, 1899.

Leltári szám: Kvgy. X 334/1899 (régii leltári szám: 8° 4463)

Méret: 1410 oldal + 1 kihajtható színes nyomású térkép az Osztrák–Magyar Monarchia hadkiegészítési körzeteivel. 22 cm
Anyag, technika: Aranyozott vörös bőrkötés, selyemripsz szennylapok. A kötetben vörös és kék tintával vezetett

változásbejegyzések. A kötet elejéről a beleaplikált fém császári címer már hiányzik, valószínűleg a második világháború után tűnt el.

Az előzőekben a hitelesítés: „dieser Schematismus stand im Jahre 1899 in persönlicher Benützung Seiner Majestät des Kaisers und Königs Franz Joseph I.” Carl Herdliczka, a katonai iroda tanácsosa jegyezte be. 1924-ben került a Hadimúzeumba, a környező évek uralkodói használatú kötetait a Kriegsarchivban őrzik. Az 1899-es és az 1912-es kötetet Heves vármegye alispánja, feltehetően kisdobronyi dr. Isaák Gyula (1858–1935) ajándékozta a Múzeumnak, de ma már csak ez a kötet lelhető fel. A Hadimúzeumban a XIV. számú teremben volt kiállítva, az „1867–1914. A közös hadsereg és honvédség története” című rész utolsó termében.

39.

Bessenyei György (1747–1811): Hunyadi János élete és viselt dolgai. Bécs, Trattner, 1778.

Leltári szám: Kvgy. C 4039 (régii leltári szám: 8° 2625)

Méret: 103 oldal, 17 cm

Anyag, technika: egyedi művészi, aranyozott bordó bőrkötés, bordó selyemripsz borítású belső tábla, különleges fehér szennylapra ragasztva, ezt követi a körülvágtatlan nyomdai könyvtest

A 18. század végi testőrírók kedvelt témája volt a magyar történelem, a Hunyadiak, a törökellenes küzdelmek. Ennek egyik példája ez a munka is. 1928-as vétel a Múzeum körüti Lantos-antikváriumtól, amely rendszeres szállítója volt a Hadimúzeumnak is.

40.

Gvadányi József (1725–1801): A mostan folyó török háborúra tzélozó gondolatok, melyeket gróf G. J. Magyar Lovas Generális ö Nagysága írt 1789. esztendőben. Pozsony-Komárom, 1790.

Leltári szám: Kvgy. C 308 (régii leltári szám: 18.883)

Méret: 308 oldal, 1 tábla, illusztrált, 17 cm

Anyag, technika: egykorú aranyozott papírkötés, festett lapszék

Az utolsó török háború egyaránt meghihlette az egykorú képzőművészeket, írókat, költőket és katonákat, így Gvadányi Józsefet is. Aukciós vétel, 1972.

41.

Johann Philipp Abelin (+1634/37) – Martin Meyer (1630 k.–1670) (et al.): Theatrum Europaeum. (Historischen Chronicken Continuation Oder Warhaffte Beschreibung... = Theatri Europaei continuati...). 1–21. k. Frankfurt am Main, **Matthaeus Merian – W. C. G. Merian örökösei, 1652–1738.**

Leltári szám: Kvgy. A 1225

Méret: 1 tábla, 3 térkép, 1146 oldal, illusztrált, 35 cm

Anyag, technika: barna bőrkötés (fröcsköléssel színezett juhbőr), dúsan aranyozott gerinc, rajta aranyozott címke, a lapszélek vörös fröcsköléssel díszítve

A Theatrum Europaeum című kiadvány 12. kötete 1691-ből, korszaka: 1679–1687.

Folio (2°), barna bőrkötés. A kötetben, a kötéstábla közepén elől és hátul is ezüsttel nyomott superexlibris „Ioannes Georgius Liber Baro de Pichelstorff et Allteburg” felirattal A mű teljes, valameny nyi kötet azonos tulajdonostól került be: az eredeti birtokos az 1712-ben fivérével együtt altenburgi előnévvel báróként honosított Pichsldorf János György (Johann Georg Pichelmayer von Pichelstorff).

A Theatrum Europaeum 21 kötete által felölelt időhatár 1617–1718: a harmincéves háború kitörésétől kezdődően száz esztendő történetét mutatja be. Az egész vállalkozást a vesztfáliai béke, a „Pax Optima Rerum” ihlette: valamennyi, az ezen korszakba eső hadiesemény, béketárgyalás részletesen szerepel benne, gazdagon illusztrálva. Egy teljes Theatrum Europaeum-sorozat felbecsülhetetlen értéket jelent mind történeti, mind könyv-, mind nyomda-, mind művelődéstörténeti szempontból, különös tekintettel rézmetszeteire, melyek egyaránt ábrázolnak csatajeleneteket, tárgyalásokat, pompás ünnepségeket, bevonulásokat, díszkapukat, városokat, palotákat, híres személyeket, felvonultatják a barokk jelképkincs és szimbólumábrázolás legjavát, a kor európai élvonalába tartozó Merianok tolmácsolásában.

PECSÉT- ÉS BÉLYEGZÖGYŰJTEMÉNY

42.

Futaki Hadik András gróf pecsétnyomója, 1760-as évek

Leltári szám: 2013.10.1./Bé

Méret: a feliratos oldalak szélessége egyenként 2,3–2,4 cm, a magassága 2,8 cm

Anyag, technika: hegyikristály, kézi munka

Futaki Hadik András (1710–1790) gróf, magyar huszártábornok, császári tábornagy, az Udvari Haditanács elnöke, 1758-ban megkapta a Mária Terézia Katonai Rend nagykeresztjét.

A Hadtörténeti Múzeum gyűjteményében a két világháború időszakából származó több személyes pecsétnyomó és aláírás-bélyegző is megtalálható. Az 1950-es évektől jelentős gyűjtések indultak ennek a gyűjteményrésznek a fejlesztése érdekében, ekkor került a gyűjteménybe Hadik András személyi pecsétnyomója.

FOTÓARCHÍVUM

43.

A császári és királyi 32. „Mária Terézia” gyalogezred Bajtársi Egyesületének díszalbuma, 1932

Leltári szám: 103 714/Fk

Méret: album doboz méretei: 37,5×32×12 cm,

album méretei: 34×28×6 cm

Anyag, technika: bőrkötésű, kézzel festett fotóalbum és fa domborművel díszített doboza

A Bajtársi Egyesület megalapítása alkalmából készített díszalbum, amely a császári és királyi 32. gyalogezred tisztjeinek portréit és az ezredemlékezettel kapcsolatos fotókat tartalmaz. Az oldalak kézi festéssel díszítettek, az első oldalon a névadó Mária Terézia arcképe szerepel. A borítón a Károly Csapatkereszt nagyméretű másolata, az album díszdobozán pedig az ezred emlék-művének, egy rohamista katonának fa domborműve látható.

44.

A magyar királyi 1/3. honvéd „Kőr Ász” vadászrepülő század fotóalbuma, 1936–1939

Leltári szám: 97 196/Fk

Méret: 36×52×6 cm

Anyag, technika: bőrkötésű, kézi rajzokkal díszített fotóalbum, borítóján a század jelvényével díszítve

A „Kőr Ász” vadászrepülő század által készített fotóalbum, első lapjain kézzel írt beszámolóval a század történetéről, a későbbi oldalakon fényképekkel, kézi rajzokkal és festményekkel változatos formában illusztrálva. 1992-ben ajándékként került a Hadtörténeti Múzeumba, a kanadai Oshawa közégben, a magyar emigráns repülősök által alapított Magyar Aero Múzeumából.

45.

A császári és királyi 86. gyalogezred felszerelését és egyenruházatát bemutató fotóalbum. Szarajevó, 1898

Leltári szám: 28 799/Fk

Méret: 55×40×10 cm

Anyag, technika: bőrkötésű, rézveretekkel díszített fotóalbum színezett fényképekkel

A császári és királyi 86. gyalogezred egyenruháját, fegyvereit és felszerelését beállított, kézzel színezett fényképekkel bemutató díszalbum, amely valószínűleg a két világháború közötti időszakban került a Múzeum tulajdonába.

ZÁSZLÓGYŰJTEMÉNY

46.

A császári-királyi 5. huszárezred zászlaja és zászlószalagja (György régensherceg), 1815

Leltári szám: zászló: 0072/ZI, zászlószalag: 0051/ZI

Méret: zászló: 81×58 cm, zászlószalag: 123×23 cm

Anyag, technika: hímzett selyem

A császári-királyi 5. huszárezred zászlaját 1815-ben az ezred ifjú tisztje, Széchenyi István gróf hozta Londonból az ezred akkori ezredtulajdonosától, György régenshercegtől, a későbbi IV. György királytól. A vörös zászló egyik oldalán a régensherceg 1801 és 1820 között használt címere található, a másik oldalán, középen az Osztrák Császárság címere. A zászlóval egy teljesen szokatlan, egyágú, dús aranyhímzésű zászlószalag is érkezett, amelyet az ezred valószínűleg sohasem használt.

47.

A jász-kun huszárezred lovassági zászlaja, 1770 körül

Leltári szám: 0063/ZI

Méret: 53×76 cm, rúd: 253 cm

Anyag, technika: hímzett selyem, kézi munka

A zászló egyik oldala kék, másik vörös színű, mindkét oldalán Mária Terézia és fia, II. József társuralkodó egyesített névjele látható, fölöttük az osztrák főhercegi koronával. A lovasságnál – magyar viszonylatban a huszárságnál – a zászlós katonai rang is volt, nem pusztán fásztó, bár megtisztelő feladat. A zászlós a zászlótartó övvel tartotta a kengyelbe akasztott zászlót. Ezt a hevedert a bal vállán átvetve hordta, míg jobb kezével a zászlót tartotta.

48.

A császári-királyi 60. (Wasa) gyalogezred zászlószalagja, 1835

Leltári szám: 0431/ZI

Méret: 135×37 cm

Anyag, technika: hímzett selyem, kézi munka

Az 1798-ban alakult, Eger városában állomásozó császári-királyi 60. gyalogezred ezredtulajdonosa 1831-től haláláig, 1877-ig Gustav Wasa svéd herceg és osztrák altábornagy volt. Az egykori Magyar királyi Hadimúzeum első műtárgyai közé tartozik ez a darab, amelyet Heves vármegye ajándékozott a Múzeumnak 1924-ben.

49.

A császári-királyi 2. huszárezred zászlószalagja, 1850

Leltári szám: 0419/ZI

Méret: 115×30 cm

Anyag, technika: hímzett selyem, kézi munka

Az ezred zászlószentelését 1850-ben tartották Klattauban (ma Klatovy, Csehország). Az ezredtulajdonost, Ernő Ágost hannoveri királyt egy tábornok vezette magas rangú tisztí küldöttség képviselte, amely négy, a király által adományozott zászlószalagot hozott magával, amelyek közül ez volt az egyik. Az egykori Magyar királyi Hadimúzeum első műtárgyai közé tartozik ez a darab, amelyet még a császári és királyi 2. huszárezred felszámoló keretparancsnoksága ajándékozott az 1920-as évek legelején.

50.

A császári és királyi 60. gyalogezred zászlószögbeverő kalapácsa, 1898

Leltári szám: 2319/Em

Méret: szélesség: 8 cm, magasság: 24 cm

Anyag, technika: ezüst, fa, kézi munka

A császári és királyi 60. gyalogezred 1898. augusztus 13-án ünnepelte megalapításának 100. évfordulóját. A jubileumi ünnepség része volt az új ezredzászló felszentelése. A zászlót Samassa József (1828–1912) egri érsek szentelte fel, zászlószalagját a zászlóanya, Karolina szász királyné (1833–1907), az utolsó szász király, I. Albert felesége adományozta az ezrednek. Az Egerben állomásozó gyalogezred 1798. június 1-jén alakult három zászlóaljjal és egy gránátos osztállyal.

51.

A magyar királyi dunatemesközi 85. honvéd zászlóalj zászlószög-beverő kalapácsa, 1878

Leltári szám: 2018.2.1./TE

Méret: szélesség: 7,8 cm, magasság: 19,5 cm

Anyag, technika: ezüst, kézi munka

A magyar királyi dunatemesközi 85. honvéd zászlóalj 1878. október 15-i ünnepélyes zászlóavatásakor használt zászlószög-beverő ezüstkalapácsa, amelyet a zászlóalj tisztikara emlékül átadott a zászlóanyának, Gyertyánffy János császári és királyi vértés főhadnagy, tartalékos honvéd huszárkapitány, Torontál vármegye közigazgatási bizottsági tagja feleségének, Csávossy Jozefinnek (1845–1915).

52.

A magyar királyi 18. honvéd zászlóalj zászlószög-beverő kalapácsa, 1871

Leltári szám: 1/letét

Méret: szélesség: 10,5 cm, magasság: 23,5 cm

Anyag, technika: ezüst, kézi munka

A magyar királyi 18. honvéd zászlóalj 1871. június 11-i zászlószentelési ünnepélyén használt zászlószög-beverő ezüstkalapácsa. A műtárgy letétként került a Hadtörténeti Múzeumba 1961-ben, majd 1979-ben került a gyűjteményi anyagba véglegesen.

53.

Zászlószögek a 19–20. század fordulójáról

Leltári szám: 84.16.1–3./ZI

Méret: 1) 4,58×3,9×1,4 cm; 2) 4,2×2,85×2,03 cm;

3) 4,62×3,65×1,68 cm

Anyag, technika: aranyozott ezüst

Felirat: 1) József főherceg; 2) Báro Fejérváry Géza honv. miniszt.; 3) Báro Edelsheim Gyulai

54.

Zászlószögek a 20. század első feléből

Leltári szám: 84.17.1–3./ZI

Méret: 3,8×3,35 cm

Anyag, technika: ezüst

Felirat: 1) Anna főhercegnő; 2) József Ferenc dr. kir. főherceg; 3) Albrecht kir. főherceg

A zászlók jellegzetességei a zászlórúdba bevert zászlószögek. A domborúra hajlított, illetve félgömbölyű fejú, egyforma méretű zászlószögeken az uralkodó és a hadsereg vezetői, valamint

a zászlóanya neve mellett a teljes tisztikar nevei szerepelhettek, továbbá esetleg néhány altiszt és a legénységéből a kiválasztottak nevei.

55.

Az Országos Hadsegélyező Bizottság által kiadott Hadi zászlószög, 1914–1916

Leltári szám: 2000.4.1./ZI

Méret: szélesség: 9,5 cm, magasság: 6,5 cm (dobozban)

Anyag, technika: préselt hadifém

A Hadi zászlószögeket az Országos Hadsegélyező Bizottság adta ki jótékony célból. A polgári társulatok, egyletek, jogi személyek, egyházak zászlóinak díszítésére szolgált a domború plakettre emlékeztető tárgy, amelynek megvásárlásával a közösségek – a jótékony cél támogatása mellett – kifejezték a háború melletti elkötelezettségüket is. A „Hadi zászlószög” kétféle kivitelben készült: 1915 nyarán „In Memoriam 1914–1915” felirattal a három szövetséges ország katonáinak (osztrák–magyar, német, török) és címereinek ábrázolásával, illetve 1916-ban „In Memoriam 1914–1916” felirattal és a bolgár állam jelképeivel kiegészítve került előállításra.

56.

Osztrák–magyar alakulat zászlójának csúcsa, 18. század

Leltári szám: 83.19.1./ZI

Méret: szélesség: 25,5 cm, magasság: 9 cm

Anyag, technika: sárgaréz, kézi munka

A zászlók tartozéka volt az úgynevezett zászlócsúcs. A 18–19. században az általában levél alakú sárgaréz csúcs mindkét oldalára az aktuális uralkodó névjelét vésték.

57.

Az Esterházy huszárezred törzszászlója, 1745

Leltári szám: 0062/ZI

Méret: 49×79 cm, rúd: 262 cm

Anyag, technika: hímzett selyem, kézimunka

Az Udvari Hadtanács 1745 decemberében kiadott zászlórendelete alapján készült zászlón egy érdekes Szűz Mária-ábrázolást lehet látni: a zászló hátlapján, középen a felhőkön, földgömbön, holdsarlón álló, kígyóra taposó Szűz Mária alakja jelenik meg, aki nek fejen fehér kendő, feje körül 12 csillagból álló korona, összekulcsolt kezét a szívére teszi, ruhája kék. 1944-ben, a Magyar királyi Hadimúzeum kiűrtésekor a dunántúli Somlónyára vitték, ahonnan a megszálló Vörös Hadsereg hadizsákmányként elszállította. A zászlót 1948. április 4-én adták vissza a szovjetek.

58.

A pesti 1. honvéd zászlóalj zászlajának szalagja, 1848

Rekonstrukció

Leltári szám: 0093/ZI

Méret: 135×11,5 cm

Anyag, technika: szövet, festett, kézi munka

Ez volt a Honvédség első felavatott zászlaja, amelynek 1848. június 24-én a pesti Újpiac téren lezajlott zászlószentelési ünnepén gróf Batthyány Lajosné Zichy Antónia látta el a zászlóanyai tisztséget, s „Ne bántsod a magyart!” himzésű zászlószalagot adományozott a zászlóra. A zászlóalj az 1849. július 2-i komáromi csatában heves kizútsa után – ekkor szakadt le a zászló lengő széle – elvesztette a zászlót. A zászlót megszerző osztrák katona a rudat és a zászlószalagot elégette. A zászlót a Magyar királyi Hadimúzeum 1930-ban a császári katona leszármazottjától vásárolta vissza. A zászlószalagot ismeretlen időpontban rekonstruálták, felirata: „A Hazáért / Honvédi 1. zászlóaljnak Gr. Batthyány Lajosnő”

TÁRGYI EMLÉKANYAG GYŪJTEMÉNY

59.

A császári-királyi 32. gyalogezred ezreddobosi díszbotja, 1815

Leltári szám: 2311/Em

Méret: a bot teljes hossza 147 cm,

a gomb magassága 32,5 cm, a nyél 123 cm

Anyag, technika: ezüst, fa, kézi munka; az egyik legjelesebb magyar ötvösművész, Szentpéteri József készítette

Az ezreddobosi díszbot gombjának tetején plasztikus kétfejű sas látható, alatta fegyver- és hangszer-ábrázolásokkal, valamint tölgy- és olajágakkal gazdagon díszített, felirattal. A gomb egyik oldalán I. Ferencre utaló monogram és a 32-es hadrendi szám, másik oldalán a készíttetésre utaló felirat látható. Szára fényezett fa, alsó része ezüst tokban végződik, rajta fekete-arany színű, bojtos, kettős zsinórozás.

60.

Ezüsttál, 1920

Leltári szám: 0050/Em

Méret: 56×24×23 cm

Anyag, technika: ezüst, gyári munka

Ovális alakú talpon nyugvó, hosszúkás nyolcszögletes tál, a két keskeny végén fülekkel. A talpazat és a tál szélét sűrű gyöngysor

díszíti. Felirata: „József királyi herceg vándordíja a csapatversenyekben összeredményben győztes csapattest részére. M. kir. budapesti katonai körletparancsnokság sportverseny 1920.” 1950-ben került a Hadtörténeti Múzeumba a Honvédelmi Minisztérium kiutalásával mint nyugati anyag.

61.

Ezüst lovassági dísztrombita, 1898

Leltári szám: 0629/Em

Méret: a trombita teljes hossza 56 cm,

legszelesebb része 13,5 cm

Anyag, technika: ezüst, gyári munka; az Erste Wiener Produktiv Genossenschaft der Musik-Instrumentenmacher készítette

Ezüst dísztrombita az Osztrák–Magyar Monarchia kiscímerével, amelyet 1898 novemberében I. Ferenc József osztrák császár és magyar király trónra lépésének 50. évfordulójának alkalmából adományozott azoknak a császári és királyi huszár-, dragonyos és ulánusezredeknek, amelyeknek ő volt az ezredtulajdonosa. Tartozott hozzá egy négy helyen felerősített kürtzászló fonott zsinórral és egy erre ráerősített arany jubileumi medál.

62.

Udvari báli édességet rejtő miniatűr katonai fejfedők, báli ajándékok (Ballspenden), 1918 előtt

Leltári szám: a) 75.52.1./TE, b) 75.52.2./TE, c) 75.52.3./TE

Méret: 4,8×4×4 cm

Anyag, technika: bőr, réz, kartonpapír, posztó, kézi munka

Az udvari bálkon résztvevők ajándékot kaptak. Az apró csokoládét vagy cukorkákat a különböző fegyvernemek fejfedőinek kisméretű másolataiba csomagolták. Készült például vörös és fehér posztóval borított huszártiszt, illetve fekete textillel fedett tűzértiszt miniatűr csákó.

63.

Udvari báli édességet rejtő miniatűr katonai sisak, báli ajándék (Ballspende), 1918 előtt

Leltári szám: 2014.93.1./TE

Méret: 8×7×4,5 cm

Anyag, technika: ezüst, réz, kézi munka

Kisméretű, fémből készített darabont testőrcsákó, szárnyas sapkaforgóval díszítve, tolldíszsel, címerrel.

64.

Udvari események (bálok, díszvacsorák) alkalmával osztott bonbon díszcsomagolása, 1918 előtt

Leltári szám: a) 73.230.1.2./TE, b) 2013.50.1./TE

Méret: 10×8 cm

Anyag, technika: papír, textil, kézi munka

A tárgyak kartonalra erősített, szíromformára hajtogatott fehér selyem- és tüllszalagból készültek. Mindkettő közepére – a bálai ajándékdobozokhoz hasonlóan – a Habsburg uralkodóház egy-egy tagjának fényképét erősítették, jelen esetben I. Ferenc József osztrák császár és magyar király, valamint Ferenc Ferdinánd trónörökös arcképét. A hátoldalon ezüst színű papírtok található a bálai édesség számára.

65.

Ezüst cigarettatárca, 1915

Leltári szám: 73.160.1./TE

Méret: 12×7,7×1,2 cm

Anyag, technika: ezüst, gyári munka

A cigarettatárca fedőlapján zománcherakásos osztrák zászló látható Habsburg–Tescheni Jenő tábornagy, 1915-től 1917-ig az Osztrák–Magyar Monarchia délnyugati frontjának parancsnoka aláírásával, „Italien. Feldzug. Südtirol, Weihnachten 1915” – Olasz hadjárat, Dél-Tirol, 1915 karácsony – felirattal. Hátlapján zománcherakásos tiroli sas, valamint Viktor Dankl gyalogsági tábornok és Ludwig Können-Horák altábornagy, a 91. hadosztály parancsnoka bevésített aláírása szerepel. Belsejében a tisztikar aláírásai olvashatóak.

66.

Aranylemezzel bélelt vasgyűrű, 1915

Leltári szám: 92.24.1./TE

Méret: átmérője 1,9 cm, magassága 1,1 cm

Anyag, technika: vas, arany, gyári munka

1915 karácsonyán Habsburg–Tescheni Jenő tábornagy, a délnyugati front parancsnoka az olaszok ellen harcoló tiszteknek egy darab, a saját monogramjával díszített vasgyűrűt és két arcképpel ellátott emléklapot küldött. Az ékszerészek a vasgyűrűt – a kényelmesebb viselhetőség érdekében – aranylemezzel bélelték.

67.

A császári és királyi 19. gyalogezred ezüst díszkürtje, 1917

Leltári szám: 0046/Em

Méret: a kürt teljes hossza 30 cm, legszélesebb része 9,5 cm

Anyag, technika: ezüst, gyári munka; Stowasser János, hangszergyáros készítette

A díszkürtöt Győr város lakossága adományozta 1917-ben a császári és királyi 19. gyalogezred – a Károly-bakák – számára. A kürt sértetlen, de zsinórzata hiányzik. A tárgy múzeumba kerülésének története nem ismert, a második világháború alatt az összes ezüstneművel együtt kimenekítették a múzeumépületből és Dobán helyezték biztonságba. A Károly-bakák kürtje – régi múzeumi anyagként – onnan került vissza – a feljegyzések szerint – 1949. szeptember 30-án.

KÉPZŐMŰVÉSZETI GYŰJTEMÉNY

68.

Ifjabb Vastagh György: Görgei Artúr lovasszobrának gipsz kismintája, 1934

Leltári szám: 0009/Szo

Méret: 42×37×15 cm

Anyaga, technika: gipsz

Az eredeti alkotást 1935-ben avatták fel a Hadtörténeti Múzeum épülete mellett. Görgei Artúr megmintázásához Aggházy Kamil ezredes a Hadimúzeum igazgatója nyújtott segítséget. Az 1944–1945-ös budapesti ostrom során a szobor súlyosan megrongálódott, ledőlt a talapzatáról. Helyreállítására nem volt politikai akarat, ezért beolvasztották. 1998-ban a művész elképzeléseit figyelembe véve Marton László rekonstruálta a szobrot és új helyén, a Fehérvári bástyán látható. Múzeumunk őrzi a szobor bronzmodelljét is.

GÉPESÍTETT HADITECHNIKAI GYŰJTEMÉNY

69.

T–34/85 harckocsi futóművének eleme

Leltári szám: 2019.1.1./GHT

Méret: hosszúság: 70 cm, szélesség: 35 cm, magasság: 10 cm, tömeg: 20 kg. A futómű oldalanként öt darab futógörgőből, egy darab láncfeszítő kerékből és egy darab meghajtó kerékből áll. Egy oldalon 72 darab láncszemből álló, csapszegekkel rögzített lánc fut végig, amelynek össztömege közel 800 kilogramm.

Anyag, technika: a lánctagokat egy darabból, öntéssel állítják elő nagy kopás állóságú és keménységű (10%-ot meghaladó Mn (mangán) tartalmú) acélból

A T–34 fejlesztéséhez a J. Walter Christie, amerikai harckocsi-tervező prototípusai szolgáltak alapul, amelyeket – miután az Egyesült Államok hadserege súlya és nehézsége miatt nem vásárolta meg tőle –, ezért eladta a Szovjetuniónak. A T–34-esek egyik fontos eleme a Christie-féle futómű speciálisan átdolgozott változata lett.

PLAKÁT- ÉS APRÓNOMTATVÁNYTÁR

70.

Thököly Imre gróf, felső-magyarországi fejedelem nagyváradi elfogatásáról készült röplap gúnyverssel és ismeretlen művész metszetével, 1685.

Leltári szám: 6048/Nyt

Méret: 23×14 cm, 1 oldal

Anyag, technika: merített papír, nyomdatechnika

Thököly személyét és tetteit élénk figyelemmel kísérte az európai közvélemény. A hetilapok mellett az illusztrált röplapok számára is hálás témának bizonyult ő maga és a Habsburgok ellen vívott szabadságharca. Az első röplap (1682) után számos, portréját és életrajzát bemutató kiadvány látott napvilágot. Amikor török fogságába került, újabb német, olasz és latin nyelvű röplapok adtak hírt Felső-Magyarország fejedelmének bukásáról és hatalmának elvesztéséről.

71.

Várvedelmi utasítás Ordódy György számára, Eger, 1705. május 1.

Leltári szám: 3541/Nyt

Méret: 31×20 cm, 8 oldal

Anyag, technika: papír, nyomdatechnika

A Rákóczi szabadságharc idején a sereg szervezettségének és fegyelmének érdekében több szabályzatot és utasítást adtak ki. A várparancsnokok feladatairól illetve a várak védelméről rendelkezett az Instructio kezdetű intézkedés, amelyet feltételezések szerint a lőcsei Brewer-műhelyben sokszorosítottak.

HADIRÉGÉSZETI GYŰJTEMÉNY

72.

Enkolpion töredéke, 19. század–20. század eleje

Leltári szám: 2017.227.1./Hr

Méret: magassága: 65 mm, szélessége: 60 mm,

vastagsága: 2–5 mm

Anyag, technika: sárgaréz, email (öntött, festett)

A töredékes, enyhén deformált állapotú tárgy korábban könyveretként került meghatározásra. Sokkal valószínűbb azonban, hogy a jelen esetben egy görögkeleti kegytárgy, talán egy enkolpion töredékéről van szó. Elülső oldalát Szűz Máriát a gyermek Jézussal megjelenítő festett zománckép (email) díszíti. A töredékes állapotú emlék a Vas megyei ostffyasszonyfai hadifogolytábor (1915–1918) területéről származik és Czöndör János (Lánkapusztai) ajándékaként került a Hadtörténeti Múzeum gyűjteményébe 2017-ben.

73.

Olvasó- vagy mellkereszt, 18–19. század

Leltári szám: 2018.2.1./Hr

Méret: magassága: 58 mm, szélessége: 31 mm,

vastagsága: 3 mm

Anyag, technika: sárgaréz, réz és fa (préselt, faragott)

A kereszt eredetileg korpusszal is rendelkezett, erre utal a Krisztus fejét övező glóriát mutató rézlap megléte is. A kereszt felső szaránál levő táblán a „Názáreti Jézus, a zsidók királya” mondat latin „INRI” rövidítése olvasható. A keresztény ikonográfiában a kereszt tövével levő koponya a két lábszárcsonttal Ádám csontjait és a halál felett győzedelmeskedő megváltást szimbolizálja. A kegytárgy-töredék 2013 előtt került a Hadtörténeti Múzeum gyűjteményébe, előtálalási helye Majs (Baranya megye) környéke.

74.

Olvasó- vagy mellkereszt töredéke korpusszal, 19. század–20. század eleje

Leltári szám: 2017.226.1./Hr

Méret: a mérhető magassága: 34 mm,

szélessége: 29 mm, vastagsága: 1–2 mm

Anyag, technika: sárgaréz (préselt, forrasztott)

A préseléssel kialakított keresztre forrasztással rögzítették a szintén préseléses eljárással készült korpust. A kereszt hátoldalán a Latin Miatyánk részlete („ADVENIAT REGNUM TUUM”) olvasható. A tárgy Czöndör János (Lánkapusztai) ajándékaként került a Hadtörténeti Múzeum gyűjteményébe 2017-ben. A bemutatott töredékes olvasó- vagy mellkereszt az ostffyasszonyfai hadifogolytábor (1915–1918) egy, sajnálatos módon korábban már bolygatott szemétdöbréből származtatható.

75.

Körmeneti- vagy oltárkereszt szártöredéke, 17–19. század

Leltári szám: 2018.3.1./Hr

Méret: magassága: 49 mm, szélessége: 52 mm, vastagsága: 2–3 mm

Anyag, technika: sárgaréz, arany (öntött)

Az öntéssel készült sárgaréz keresztet tüziaranyozással, valamint üvegpasztá- vagy féldrágakő-berakással díszítették. A 10 mm és 15 mm átmérőjű, kör formájú díszítményeket az eltemetődés, illetve elrejtés előtt vagy a megtalálást követően távolíthatták el. A töredékből nem állapítható meg, hogy a kereszt rendelkezett-e eredetileg korpusszal. A hiányos és enyhén deformálódott állapotú tárgy 2013 előtt került a Hadtörténeti Múzeum gyűjteményébe, származási helyeként Majs (Baranya megye) térségét jelölhetjük meg.

KÉZIRATOS EMLÉKANYAG-GYŪJTEMÉNY

Sokrétű gyűjteményünkben őrzünk magánlevelet, zsoldkönyvet, katonai igazolványt és menetlevelet, parancskönyvet, kinevezést és dicséző elismerést, tábori újságot, behívó- és leszerelő jegyet, katonai sport- vagy művelődési verseny oklevelet és számtalan másfajta dokumentumot, ami az egykori és mai katonaelethez kapcsolódik. Féltve őrzött kéziratok kincseinkből ez alkalommal olyan egyedi, különleges műtárgyakat szeretnénk bemutatni, amelyek ritkán vagy soha nem szerepeltek kiállításon, illetve restauráltak, megújulva kerülnek a közönség elé.

76.

Abdur-Rahmán Abdi Arnaut, az utolsó budai pasa tábori Koránja

Leltári szám: 71.230.1./KE

Méret: 11,5×6,5 cm

Anyag: kecske- vagy juhbőr kötés, előzők: márványozott merített papír, alatta vászon megerősítéssel (restaurálás során), merített papír lapokkal

Abdur-Rahmán Abdi Arnaut (1616–1686), az utolsó budai pasa tábori Koránja, amelyet a Budát felszabadító 1686-os ostrom előtt Sztambulba küldött. A Múzeum rendszerváltás utáni első, pályázati úton restaurált műtárgya. 1939-ben ajándékozta Törökország Hadtörténeti Múzeumnak.

77.

II. Mátyás magyar nemesi oklevele halasi Fekete Péternek, kettős függőpecséttel, 1617

Leltári szám: 71.281.1./KE

Méret: 68×65 cm

Anyag: pergamen, viasz, sodrott zsinór. Latin nyelvű.

Halasi Fekete Péter (1572/1577 k.–1642) Bocskai István Szoboszlóra telepített 800 lovas hajdújának kapitánya volt, a város első főhadnagyként 1606-ban a fejedelemtől kapott nemességet, amelyet az uralkodó 1617-ben megerősített. Később részt vett az erdélyi fejedelmek harcaiban, jelentős földbirtokokat kapott. Egy törökökkel vívott összecsapásban szerzett sebeibe halt bele. Címerképe: zöld mezőben álló oroszlán piros, ezüstliliomos zászlót tartva. A pajzs fölötti sisak koronájából buzogányt tartó oroszlán emelkedik ki. Vétel, 1971.

78.

III. Ferdinánd magyar nemesi oklevele kiripolci Nyadrak Miklósnak, 1638

Leltári szám: 13.297/Em

Méret: csukva: 28×24 cm, nyitva: 28×48 cm

Anyag: bársonykötés, belül merített előzők, festett-színezett pergamen lapokkal, vászon zsineggel és műselyem javítással. Restaurált. Latin nyelvű.

Nemességet adományozó okirat a feltehetőleg a Pozsony vármegyei Kiripolc községből származó Nyadrak Miklós – valamint anyja, Margit és nővére, Dorottya – részére, a Bethlen Gábor-féle felkelésben Pálffy Pál herceg oldalán tanúsított vitéz helytállásért, továbbá azokért az érdemekért, amelyeket apja szerzett Győr törököktől való visszafoglalása (1598) során gróf Pálffy Miklós vezetésével. Vétel, 1967.

79.

Ernst von Poeltenberg levele boritékkal feleségének, Pauline-nak Bécsbe. Arad, 1849. szeptember 13.

Leltári szám: 84.54.1./KE

Méret: levél: 28×22 cm, boríték: 11×14 cm (vörös családi gyűrűspeccséttel lezárva)

Anyag: gépi papír, vasgallusz tinta. Francia nyelvű autográf.

Az osztrák származású lovag, Ernst von Poeltenberg (1808–1849) honvéd tábornok, az aradi vértanúk egyike a császári hadsereg hivatásos huszártisztje volt a szabadságharc előtt. 1841-ben vette nőül a lengyel Paulina Kakowskát, három gyermekük született. Vétel, 1983.

80.

Kossuth Lajos elismerő levele az olaszországi magyar légió csapatparancsnokainak a voltornói győzelem után. London, 1860. október 9.

Leltári szám: 88.4.1./KE

Méret: 21×13,5 cm

Anyag: magas őrlésfokú gépi, merített papír, vasgallusz tinta. Magyar nyelvű autográf.

Kossuth elismerő sorai a Magyar Nemzeti Igazgatóság nevében is a Garibaldi vezetésével küzdő magyar katonáknak; méltatja a helytállásukat, amely a magyar–olasz fegyverbarátságot elmélyíti, az elnyomott hazafiakat pedig lelkesíti. Kéri, hogy köszöntését a napiparancsban adják tudtul az állománynak. Csere, 1977.

81.

Rata-szárny alsó részéből készült tábori levelezőlap

Leltári szám: 2017.515.1./KE

Méret: 11×15,5 cm

Anyag: impregnált vászon, tinta

A Polikarpov I–16 – a világ első sorozatban gyártott egyfedélű behúzó futóműves vadászpilótagépe – a Szovjet Légierő gerincét képezte a második világháború kezdetén. Egy-, illetve kétüléses típusaiból 1933–43 közt 12 változatban mintegy 20.000 darab épült, először a spanyol polgárháborúban vetették be, ott kapta a Rata („Patkány”) nevet. A tábori lap alapanyaga a vászon szárnyborítás méretre vágott darabja. Vétel, 2017.

82.

Lelőtt szovjet repülőgép maradványából készült tábori levelezőlap, 1942. augusztus 19.

Leltári szám: 86.210.1./KE

Méret: 10×15 cm

Anyag: festett alumínium

Demendy Béla csendőr által vésett, harckocsikat és csendőrt ábrázoló, a 2. hadseregparancsnokság csendőrszakaszának névsorát és rangját tartalmazó levelezőlap, amelyet Jány Gusztáv vezérezredesnek (1883–1947), a 2. magyar hadsereg parancsnokának címeztek és ajándékoztak úgy, hogy azon a cenzúrabélyegzést és aláírást, valamint a tábori postabélyegzést – 1942. augusztus 20-i dátummal – imitálták. Vétel, 1985.

83.

Táncrendek

A békeévek társasági életéhez hozzátartoztak a katonai testületi táncos összejövetelek is. Ezek elengedhetetlen kellékei, egyben ajándékaik és emlékei voltak az apró, de díszes és a legkülönfélébb anyagokból készülő, a hölgy ruhájához vagy legyezőjéhez zsinóron függő kis kampóval rögzíthető noteszek, a táncrendek. Az egyes táncok mellé ebbe jegyezhetette a nevét az, akinek a hölgy a táncot odaigérte.

A) A szegedi honvéd altisztek „tánctzigalmára” készült táncrend, 1890. február 12.

Leltári szám: 15.137/Em

Méret: 9×7 cm

Anyag: festett, dombornyomott selyem, kartonra kasírozott bársonyborítás. Belül moaré előzők, magas őrlésfokú gépi papír aranyozott betűkkel nyomva. A pajzs alakú darab két felső csúcsában ragasztott nemzeti színű sodrott zsineg két bojtjal, réz akasztó-kampóval. A táncrend bársonyból kialakított három könyvkapcsát összefogó kis fahenger pótlás. Magyar nyelvű, ceruzás bejegyzésekkel Készítő: Engel Ottó, Szeged.

Az előlapon festett hadiszerek, nemzeti színű babérszörű és zászlódísz felett vörös csákó. Vétel, 1969.

B) A tatai zászlóalj tisztikara táncestélyének táncrendje, 1902. január 25.

Leltári szám: 2010.75.1./KE

Méret: 6,5×6,5 cm

Anyag: selyem és bársonyborítású, fém veretes, aranyozott (?) rézakasztóval, belül gépi papír. Előlapján I. Ferenc József kör alakú, tábornoki egyenruhás, színes litografált mellképe. Magyar nyelvű. Készítő: Nobel Adolf, Tata.

A Magyar Királyi Honvédségen belül 1869-ben jött létre a 64. honvéd zászlóalj, amelynek parancsnoksága és 2. százada Tatán állomásozott, s újonnan épült tóvárosi laktanyájukat épp e bálozás évében, 1890. július 5-én adták át a Honvédségnek. 1886-tól az alakulat megnevezése Komárom megyei 13/IV. sz. zászlóaljra változott. Hivatalos átadás, 2009.

C) Egy Theresianista-piknik meghívója, 1902. február

Leltári szám: 2.389/Em

Méret: 9,5×8 cm

Anyag: külseje festett juh- vagy kecskebőr, rézveretekkel, zománcozott réz rátéttel. A két réz függesztőfül megmaradt, a zsinór és a kapocs, valamint a bőrből kialakított két könyvkapocsból a ceruza hiányzik. Belül selyem előzők, gépi papír. Német nyelvű. Készítő: B. Buchwald [& Co., Wien]

A Mária Terézia alapította és nevét viselő bécsi Theresianum 12 évfolyamos nevelőintézet volt, gimnáziumi és főiskolai tagozattal. A közigazgatási vezetőnek szánt hallgatók a klasszikus műveltség mellett jogi, közigazgatási, diplomáciai és gazdasági képzésben is részesültek, élő nyelveket is tanultak. Ez volt a 30. ilyen elit-ünnepség, amelyet a jogász-hallgatók szerveztek a Hotel Continental nagytermében, a Ball bei Hofe mintájára.

D) **Táncrend a Ludovika Akadémia báljához,**
1906. február 24.

Leltári szám: 15.147/Em

Méret: 11,5×8 cm (ceruza: 3 mm átmérő, hossz: 6,5 cm)

Anyag: gépi papír, egy rézkapoccsal hozzáerősített vékony, fehér színű „L&C Hardtmuth” fekete grafitceruza. Magyar nyelvű. Használatlan. Készítő: Károlyi György papírkereskedése, Budapest.

A táncrend külső karton előlapján a Mária Ludovika királynét, József nádort és Buttler János grófort megörökítő szoborcsoport – Bassler Adolf 1901-es alkotásának fényképével; hátoldalán az Akadémia főépülete homlokzatának fotójával. Belső részébe bele-ragasztva a táncok egymásutánját tartalmazó lap-pár. Vétel, 1969.

E) **Az esztergomi hivatásos altisztek táncestélyének táncrendje,** 1909. február 13.

Leltári szám: 15.138/Em

Méret: 11×5,5 cm

Anyag: vászon, két-három csillag csontból – az elő- és hátlap tiszthelyettesi rangjelzést utánoz, két rézkapoccsal hozzáerősített vékony, arany színű, fekete grafitceruza. Rézkampó fehér sodrott zsinegezzel, réz díszgombbal. Belül gépi papír, előzők: színes. Német és magyar nyelvű. Készítő: Buzárovics G[usztáv], Esztergom.

A Fürdő-szállóban szombaton rendezett jótékony célú táncmulatság „úgy anyagilag, mint erkölcsileg fényesen sikerült. Az első négyest 110 pár táncolta, míg a jótékony célra szép összeg folyt be. A derék altisztek megmutatták, hogy nemcsak a kaszárnya falain belül, hanem a báli terem sima parkettján is helyt állnak. A rendezőség szép és ízléses táncrenddel kedveskedett a nőknek.” – írta a helyi sajtó. Vétel, 1969.

F) **Táncrend a tomszki hadifogolytáborból,**
1917. május 12.

Leltári szám: 10.191/1-2/Em

Méret: 10×6,2 cm (két lap)

Anyag: kartonpapír, akvarellfestés. A két lyukasított lapot eredetileg összefogó vörös selyemszalag állapota miatt külön tárolva.

A vízfestékekkel megfestett, sokszínű „Szeretettel baráti emlékül fogságunk vigabb óráiról. Zsigmond Sándor hdpr.” felirattal ellátott táncrend Thurner (Turányi) Géza, a Hadimúzeum titkára 1928-as ajándékként került a gyűjteménybe. A műsor egyszerre tartalmaz tradicionális és modern táncokat: boston, two-step,

levente (?), négyes, one step, polka, schieber, körmagyar, tangó, boston és boston-schieber.

HADTÖRTÉNELMI LEVÉLTÁR

84.

Horwatinowyth Bertalan szolnoki várkapitány levele Teuffel Erasmus győri főkapitánynak Lippa ostromáról. Szolnok, 1551. november 8.

Jelzet: HL VII. 201. Török kori gyűjtemény 1551/6.

Méret: 31×20,5 cm

Anyag, technika: merített papír

A Hadtörténelmi Levéltár legrégebb magyar nyelvű irata. 1551-ben császári csapatok jelentek meg Erdélyben, hogy a korábbi nyírbátori egyezmény értelmében ez az országrész is I. Ferdinánd császár és magyar király uralma alá kerüljön. Mindez kiváltotta a Török Birodalom ellenlépéseit; a kirobbanó háború egyik kezdeti keresztény sikere volt Lippa várának a töröktől való visszafoglalása 1551. december 4-én.

85.

Lukas Georg Spiega hadmérnök rajza a tokaji várról. Spiech, 1664. február 3.

Jelzet: HL VII. 201. Török kori gyűjtemény 1664/2.

Méret: 27×20 cm

Anyag, technika: merített papír

1661-től újabb konfliktus bontakozott ki a Habsburg-, illetve a Török Birodalom között. Mindez szükségessé tette a magyarországi végvár vonal megerősítését. Ennek keretében Lukas Georg Spiega hadmérnök számos rajzot készített a tokaji várról, és egyben jelezte a szükséges erődítési munkálatokat is.

86.

Belgrád várának képekkel illusztrált leírása 1722-ből. Bécs, 1722. december 10.

Jelzet: HL VII. 201. Török kori gyűjtemény 1722/1.

Méret: 60×67×28 cm

Anyag, technika: merített papír

Miután Savoyai Jenő 1718-ban visszafoglalta a töröktől, a császári hadvezetés igyekezett minél jobban megerősíteni a kulcsfontosságú Belgrád várát. Ennek eredményét ábrázolja ez a számos képet, térképet, illetve tervrajzot tartalmazó színvonalas munka.

87.

Az Udvari Haditanács bemutatja gróf Pálffy János magyar nádornak a tábori gyalogsági csapatjelvényt és zászlómintát.

Bécs, 1743. október 19.

Jelzet: HL I. 1. General Commando 1743-2-14.

Méret: 35×68 cm

Anyag, technika: merített papír

Az 1741-től zajló osztrák örökösödési háborúban a magyar rendek számos sor-, illetve nemesi felkelő ezreddel támogatták Mária Terézia királynőt. Cserébe a bécsi vezetés számos gesztust tett a fenti alakulatok nemzeti jellegét tükröző öltözködése, illetve jelvényei, zászlói iránt. Ezt tükrözi ez az egyeztetés is.

88.

Károly főherceg főparancsnok felhívása (hadparancsa) a haza védelmére.

Bécs, 1809. április 6.

Jelzet: HL VI. 4. Nemesi felkelés iratai 1809-4-2.

Méret: 39×25 cm

Anyag, technika: merített papír

1809 tavaszán az Osztrák Császárság és a Napóleon irányította Francia Birodalom újra háborús konfliktusba került egymással. A hadüzenet előtt Károly főherceg, az osztrák hadsereg fővezére igyekezett meggyőzni a katonáit a támadó háború szükségességéről és jogosságáról.

89.

Csány László, a feldunai hadsereg főkormánybiztosának felhívása a magyar hölgyekhez tépéskészítésre. Győr, 1848. december 24.

Jelzet: HL VII. 203. Az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc iratai 52/220.

Méret: 31,5×22,5 cm

Anyag, technika: merített papír

1848 decemberében a túlerejű császári-királyi hadsereg elől a magyar csapatok Győrbe vonultak vissza. A harcok során megsebesültek számára szükséges kötszerek készítésére, és gyűjtésére itt szólította fel a magyar honleányokat a hadsereg főkormánybiztosa.

90.

I. Ferenc József levele József főhercegnek, a Magyar Királyi Honvédség főparancsnokának a honvéd főtanasztályoknál tett szemléről.

Buda, 1869. augusztus 25.

Jelzet: HL I. 75. HFP 113/el. – 1869.

Méret: 27×21,5 cm

Anyag, technika: merített papír

I. Ferenc József osztrák császár és magyar király saját kezű aláírásával. A kiegyezés után az 1868. évi XLI. törvény létrehozta a Magyar Királyi Honvédséget. Noha mind az uralkodó, mind a bécsi katonai vezetés kezdetben ellenszenvvel viseltetett az önálló magyar haderővel szemben, közel egy év után már szemmel látható volt a fejlődés. E feletti elismerésének adott hangot maga I. Ferenc József is.

91.

Tóth Béla magyar királyi százados nemesi oklevele 1907-ből

Jelzet: HL VII. 169. Personalia. 182. doboz, C. állag.

Méret: 40×50×32 cm

Anyag, technika: merített papír

A később a Magyar Királyi Honvédség címzetes tábornokává emelkedő tiszt 1907-ben addigi tevékenységének elismerésül kapta meg a magyar nemességet „kapuvári” előnévvel I. Ferenc Józseftől.

92.

A magyar királyi 30. honvéd pótzászlóalj IV. Károly király és Zita királyné koronázása alkalmából kiadott 365. napiparancsának címlapja. Budapest, 1916. december 30.

Jelzet: HL I. világháborús anyag. 3881. doboz.

Méret: 34,5×21 cm

Anyag, technika: merített papír

Az új uralkodói pár budapesti koronázásának és trónra lépésének alkalmából számos fővárosi helyőrséggel rendelkező alakulat adott ki díszes kivitelű napiparancsot.

93.

Wilhelm Renvers császári és királyi őrnagy osztrák nemesi oklevele. Bécs, 1886. május 17.

Jelzet: HL VII. 63. Personalia. 151. doboz.

Méret: 39×60×12,5 cm

Anyag, technika: merített papír

I. Ferenc József osztrák császár a közös hadügyminiszter szárnysegédének addigi kiemelkedő teljesítményéért osztrák nemesi címet és címert adományozott.

HADTÖRTÉNETI TÉRKÉPTÁR

94. **Thomas von Wiering: Eine neue Land Karte von Wien biss nach Constantinopel und angränzenden Ländern. 1688.**

Leltári szám: B IX a 1341

Méret: tartalom: 51,5×25 cm, teljes méret: 55×31,5 cm

Anyag, technika: rézmetszet

Everhardus Gvarnerus Happelius „Thesaurus Exoticorum” című művében Hamburgban 1688-ban megjelent térkép, amely Magyarországot és a környező területeket, a Dunát Béctől a Fekete-tengerig ábrázolja. Megfigyelhető a Dunakanyar hiánya, a folyó ÉNY-DK-i, „helytelen” folyásiránya, amely a Lázár térképtől a 18. század elejéig jellemző a térképekre.

95. **Gusto Priorato: A szatmári vár és a város (Szatmárnémeti) alaprajza. [1670.]**

Leltári szám: G I h 4042

Méret: kereten belül: 36×28 cm, teljes méret: 37,5×29,5 cm

Anyag, technika: színezett rézmetszet

A szatmári vár és a város alaprajzának metszete Gusto Priorato „Historia di Leopoldo Cesare” című három kötetes művéből való, amelyet Bécsben adtak ki 1670–1674 között. Rézmetszője Johann Martin Lerch volt. A térkép jelmagyarázata olasz nyelvű. A térkép jobb szélén az ötszögletű vár (B), ettől balra a Szamos partján elterülő település alaprajza látható (A, C).

96. **Cesare Laurentio: Totis. 1685.**

Leltári szám: G I h 4043

Méret: kereten belül: 10,5×6 cm, teljes méret: 12×7,5 cm

Anyag, technika: színezett rézmetszet

A tatai vár madártávlati képe Zigmund Birken 1685-ben Milánóban kiadott „L'Origine del Danubio” című művéből való, olasz nyelvű jelmagyarázattal, készítője, metszője Cesare Laurentio.

97. **Badacsonytomaj 1:25 000 méretarányú szelvénye (Zone 18 Colonne XVI Section SO). 1879.**

Leltári szám: B IX a 397

Méret: 76×56 cm

Anyag, technika: kézirat

Az Osztrák–Magyar Monarchia harmadik katonai felmérése 1869–1887-ig tartott. Az 1:25 000 méretarányú szelvények kéziratok voltak, és az ezekből levezetett 1:75 000 méretarányú „részletes” szelvények alapjául szolgáltak, amelyek már nyomtatásban jelentek meg, a bécsi Katonai Földrajzi Intézet kiadásában. Az itt bemutatott 1:25 000 méretarányú felmérési szelvény Badacsonytomaj és környékét ábrázolja, jól megfigyelhető a vizek, a domborzat, a növényzet és a települések ábrázolása.

HADTÖRTÉNETI KÖNYVTÁR

98. **Richardi Bartolini Perusini Oratio, ad Imp. Caes. Maximilianum Aug. ac potentissimos Germaniarum Principes, de expeditione contra Turcas suscipienda. Augsburg, Sigmund Grimm et Marx Wirsung, 1518.**

Leltári szám: 63.817

Méret: 20 oldal, 21×16 cm

Anyag, technika: fűzött, nyomtatott papír

A könyv a Hadtörténeti Könyvtár legrégebbi kötete. A szerző Riccardo Bartolini 1470-ben született Perugiában, ahol teológiát, retorikát és irodalmat tanult, itt is halt meg 1529-ben. Az Oratio az 1518-as augsburgi birodalmi gyűlés számára készült, amelyben a szerző I. Miksa császár mellett érvel – történelmi példákkal is megerősítve –, hogy a német-római császár a legalkalmasabb egy törökök ellen indított kereszties hadjárat vezéréneként.

99. **Regulament für das kais. königl. Ingenieurs-Corpo...= Reglement du corps des ingenieurs.... Wien, Ghelen, 1748.**

Leltári szám: Sz 9932-1

Méret: 179 oldal, 17×10 cm

Anyag, technika: nyomtatott papír, pergamenkötés, vörösrre festett lapszélek

Az 1748-ban megjelent német és francia nyelvű szabályzat a császári-királyi hadmérnökör számára készült. A szabályzat két

részre oszlik. Az első rész a csapattest szervezeti felépítését és a benne szolgálók, feladatait írja le. A második rész a különböző szakfeladatok ellátását részletezi. A szabályzat a csapatoknál külön kitér arra, hogy egy levéltárost is alkalmazni kell, aki a tervet, térképet és tervrajzokat rendben tartja.

100. **Instruction que le roi de France a fait expedier pour regler provisoirement l'exercice des ses troupes d'infanterie. Francfort sur le Meyn, 1774–1775.**

Leltári szám: Sz 9936-1

Méret: 178 oldal, 17×11 cm

Anyag, technika: nyomtatott papír, aranyozott barna bőrkötés, vörösrre festett lapszélek

A Francia Királyságban a gyalogság számára kiadott gyakorlati szabályzat teljes egészében megfelel a korszakban kiadott katonai szabályzatok követelményeinek. A gyakorlati szabályzatok fő feladata volt, hogy a katonának az alap fegyverfogásokat, a nagyobb egységekbe való mozgást és alakzatokat megtanítsa, szemléltesse. A nagyobb egységekben történő mozgást kihajtható rajzolt táblákon ábrázolták. A szabályzat érdekessége hogy a táblákon a francia mellett német nyelvű felirat is található.

101. **Commentariorum de bello Gallico. Venetiis, Paulus Manutius, 1559.**

Leltári szám: 7.741

Méret: 318 oldal, 18×12 cm

Anyag, technika: nyomtatott papír, fatáblás, gazdagon díszített nyomott pergamenkötésben

Az 1559-ben megjelent kötet külső borítóján Iustitia istennő látható. A könyv tartalmazza az összes Julius Caesarnak tulajdonított művet. Kiadási helye Velence. A mű elején található egy Hispania és egy Gallia térkép, illetve egy mutató, amely a műben megjelenő ókori városok és helyek 16. században használt nevét adja meg az olvasónak. A mű végére jegyzék került a kötetben szereplő népcsoportok és földrajzi helyek rövid leírásával.

102. **Bataille de Preussisch-Eylau, gagnée par la grande armée, commandée en personne par S. M. Napoléon Ier, empereur des Français, roi d'Italie, sur les armées combinées de Prusse et de Russie, le 8 février 1807: avec trois plans et deux cartes, 1807.**

Leltári szám: 4.164

Méret: 33 oldal, 40×26 cm

Anyag, technika: nyomtatott papír, fűzött, bőrkötés

Az 1807-ben Párizsban kiadott kiadvány az év február 7–8-án megívott eylau csatát mutatja be öt térképpel. A csatát a porosz-orosz szövetségi erők vívták a Napóleon vezette franciák ellen. Fő forrásai a Bulletin de la Grande Armée, amely az első francia császárság katonai közlönyeként szolgált 1805–1814 között. Megjelentek benne a hadjáratok részletes leírásai a csatákban kiüntetett katonák névsorával.

103. **Corpus Juris Militaris. Leipzig, 1723.**

Leltári szám: 7.210

Méret: [56], 1476 oldal, 640 hasáb [32] oldal, 34×22 cm

Anyag, technika: nyomtatott papír, pergamenkötés

A katonai törvénykönyvet VI. Károly császár adta ki a Német-Római Birodalom számára 1723-ban. A kötet Lipcsében jelent meg. A kiadó a könyvet Savoyai Jenő hercegnek ajánlotta. A törvénykönyvben nem csak a birodalom országainak törvényei kaptak helyet kivonatolt formában, hanem a szomszédos külföldi országokban kiadottak is belekerültek.

104. **Martin Schrot: Wappenbuch des Heiligen Römischen Reichs... München, Adam Berg, 1581.**

Leltári szám: 7.797

Méret: [16], 267 oldal, 32×21 cm

Anyag, technika: nyomtatott, papír, sötétbarna, arannyal nyomott, préselt bőrkötés

A könyv a 16. századi Európa több mint ezer címerét mutatja be. A címerek mellett számos fametszet is díszíti a kiadványt. A kötetnek számos magyar vonatkozása van a török elleni harcok korszakából. Nagyobb terjedelemben foglalkozik az 1566-os évi szigetvári és gyulai ostrommal, és Báthory István erdélyi fejedelem lengyel királyságának is szentel fejezeteket.

105. **A magyarországi confoederaltt nemes statusok és rendek részéről szabott hadi regulák... Nagyszombat, 1707.**

Leltári szám: 7.228

Méret: 130 oldal, 31×21 cm

Anyag, technika: nyomtatott, papír

A II. Rákóczi Ferenc által 1707-ben kiadott szabályzat az első magyar nyelvű szabályzat. Több elemből áll, mivel tartalmazza a hadi törvények ismertetését és a szolgálati szabályzatot. A hadi törvényekben leírtak jól rávilágítanak a kuruc sereg leggyakoribb jogi vétségeire. Az első törvénycikk például az „Ördögösök, Boszorkányok és Varázslók ellen” való fellépést szorgalmazza.

106.

A tanításnak regulamentuma a magyar felkelő nemesség gyalogságának számára.

Pest, Hartleben, 1809.

Leltári szám: Sz 3293-1

Méret: 94 oldal, 18×11 cm

Anyag, technika: nyomtatott, papír, aranyozott, festett félbőr kötés, festett lapszélek

Az 1809-ben a nemesi felkelő gyalogság számára kiadott szabályzat, az 1806-ban a Károly főherceg által a császári-királyi hadsereg gyalogsága számára kiadott szabályzat fordítása. A gyalog harcoló nemesi felkelőket mint könnyűgyalogságot szándékoztak bevetni. Ennek oka, hogy a könnyűgyalogság harca jóval kötetlenebb, illetve nem igényel annyi fegyelmet és gyakorlást, mint a sorgyalogság vonalharcászata.

107.

Oktató szabályirat a cs. kir. sor-gyaloghad számára.

Bécs, 1848.

Leltári szám: Sz 3858

Méret: 18×12 cm

Anyag, technika: nyomtatott, papír, félbőr kötés

A szabályzat egy 1843-ban megjelent német nyelvű szabályzat magyar fordítása, amelyet Bécsben adtak ki. A császári-királyi hadsereg által használt szabályzatok fordításai már 1848 márciusának végén megjelentek. A szabályzat végén a szuronyvívást bemutató és oktató, kihajtható táblákon a gyalogos katona a császári-királyi hadsereg német gyalogságának egyenruháját viseli.

